

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Iva KOKINOPULOSOVÁ

Kyperský konflikt – komparace strategií jeho řešení

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

OLOMOUC 2011

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Iva KOKINOPULOSOVÁ
Osobní číslo: R08350
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Mezinárodní rozvojová studia
Název tématu: Kyperský konflikt - komparace strategií jeho řešení
Zadávací katedra: Katedra rozvojových studií

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce porovná dosavadní strategie řešení kyperského konfliktu. V úvodu nastíní historické okolnosti a příčiny jeho vzniku a popíše základní etapy jeho vývoje. Hlavní pozornost bude ale soustředěna na dosud uplatňované strategie řešení konfliktu ze strany kyperských Řeků, kyperských Turků a mezinárodního společenství (hlavně OSN a EU) a budou rozebrány důvody, proč tato řešení nebyla přijata.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BELL, Andrew. Etnické čistky. Praha : Práh, 2003. 327 s.
HRADEČNÝ, Pavel, et al. Dějiny Řecka. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 768 s.
HRADEČNÝ, Pavel. Řekové a Turci : Nepřátelé nebo spojenci? Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 226 s.
NAIMARK, Norman M. Plameny nenávisti : Etnické čistky v Evropě 20.století. Praha : NLN, 2006. 235 s.
PIRICKÝ, Gabriel. Turecko. Praha : Libri, 2006. 191 s.
STEFANIDIS, Ioannis. Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and the Making of the Cyprus Problem. London : C. Hurst and Co., 1999. 315 s.
TIRMAN, John. Working Towards a Just Peace . The Cyprus Conflict [online]. 2004, [cit. 2011-01-10]. Dostupný z WWW: <http://www.cyprus-conflict.net/conflict%20res%20-%20section.html>.
United Nations [online]. 2010 [cit. 2011-01-05]. United Nations Peace-keeping Force in Cyprus. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/>.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **3. května 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **13. května 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 3. května 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškeré použité zdroje.

V Olomouci dne 30. dubna 2011

Podpis

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce RNDr. Miloši Fňukalovi Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a čas věnovaný této práci.

OBSAH

ABSTRAKT	8
ABSTRACT.....	8
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	9
ÚVOD.....	10
1 CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	11
2 DISKUZE LITERATURY	12
3 KYPR – ZÁKLADNÍ FAKTA.....	13
3.1 GEOGRAFIE	13
3.2 STRUČNÁ HISTORIE DO ROKU 1960.....	14
3.3 KYPERSKÁ REPUBLIKA	15
3.3.1 Obyvatelstvo.....	16
3.3.2 Současná politická situace.....	16
3.3.3 Ekonomika.....	17
3.4 SEVEROKYPERSKÁ TURECKÁ REPUBLIKA.....	17
3.4.1 Obyvatelstvo.....	18
3.4.2 Politická situace.....	19
3.4.3 Ekonomika.....	19
4 ŘECKO – TURECKÉ VZTAHY PŘED VYHROCENÍM KYPERSKÉ OTÁZKY.....	20
4.1 ŘEKOVÉ SOUČÁSTÍ OSMANSKÉ ŘÍŠE	20
4.2 NÁRODNĚOSVOBOZENECKÁ REVOLUCE V ŘECKU	22
4.3 KRIZE OSMANSKÉ ŘÍŠE	22
4.4 MLADOTURECKÁ REVOLUCE.....	23
4.5 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	23
4.6 ŘECKO-TURECKÁ VÁLKA 1919-1922.....	24
4.6.1 Katastrofa ve Smyrně	25
4.6.2 Výměna obyvatelstva	25
4.7 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA.....	26
4.8 PŘÍKLADY ŘECKO-TURECKÉ SPOLUPRÁCE PŘED KYPERSKÝM KONFLIKTEM	26
5 PŘÍČINY A HISTORICKÝ VÝVOJ KONFLIKTU	27

5.1 PŘÍČINY KONFLIKTU A 50. LÉTA.....	27
5.2 60. LÉTA.....	30
5.3 70. LÉTA.....	33
5.4 80. LÉTA.....	35
5.5 90. LÉTA.....	36
5.6 PO ROCE 2000.....	38
5.7 KYPERSKÝ KONFLIKT PODLE TYPOLOGIE ETNICKÝCH ČISTEK	41
5.8 SROVNÁNÍ POJETÍ HISTORIE V UČEBNICÍCH DĚJEPISU ROZDĚLENÉHO KYPRU	44
6 POPIS NAVRHOVANÝCH ŘEŠENÍ	47
6.1 NÁVRH LORDA RADCLIFFA.....	48
6.2 MACMILLANŮV PLÁN.....	48
6.3 REZOLUCE RADY BEZPEČNOSTI OSN č. 186/1964.....	50
6.4 ACHESONŮV PLÁN 1964.....	50
6.5 NÁVRH GALLO PLAZA LASSO 1965	51
6.6 REZOLUCE VALNÉHO SHROMÁŽDĚNÍ OSN č. 219/1965.....	52
6.7 DENKTAŞŮV PLÁN 1974.....	52
6.8 GÜNEŞŮV PLÁN 1974	52
6.9 RÁMCOVÁ DOHODA O SMĚRNICÍCH POSTUPU 1977.....	53
6.10 NIMETZŮV PLÁN 1977	53
6.11 NÁVRH RÁMCOVÉ DOHODY – PÉREZ DE CUÉLLAR 1985	54
6.12 PROTINÁVRH PREZIDENTA KYPRIANU 1986.....	55
6.13 NOVÝ PLÁN OSN – BOUTROS GHÁLÍ 1992-1994	55
6.14 ANNANŮV PLÁN	55
6.15 KOMPARACE STRATEGIÍ ŘEŠENÍ.....	58
7 VLIV KYPERSKÉHO KONFLIKTU NA MEZINÁRODNÍ POLITIKU	60
8 VÝHLEDY DO BUDOUCNA.....	62
ZÁVĚR	64
SUMMARY.....	66
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	68

ABSTRAKT

Práce se zabývá příčinami, historickými okolnostmi a průběhem kyperského konfliktu, porovnává navrhané strategie jeho řešení a důvody proč, žádná z nich nebyla přijata. Kyperská otázka nebyla i přes dlouhodobé snahy dosud vyřešena. Práce dává do souvislostí kyperský problém a dlouhodobě negativní řecko-turecké vztahy a také jejich dopad na mezinárodní politiku.

Klíčová slova: kyperský konflikt, etnický konflikt, řecko-turecké vztahy, strategie řešení kyperského konfliktu

ABSTRACT

This study addresses the issue of the Cyprus conflict and its causes, process and historical circumstances, then compares proposed strategies of solutions of this conflict. After that explains why they weren't accepted. Over the long-term efforts the Cyprus question haven't been resolved yet. The study put the Cyprus dispute and greek-turkish relations into the context and deals with the impact of this dispute to international policy.

Key words: the Cyprus conflict, ethnic conflict, greek-turkish relations, proposed solutions of the Cyprus dispute

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OSN	United Nations	Organizace spojených národů
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severoatlantická aliance
CIA	Central Intelligence agency	Ústřední zpravodajská služba
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus	Mírová mise OSN na Kypru
TRNC	Turkish republic of Northern Cyprus	Severokyperská turecká republika
EEC	European Economic Community	Evropské hospodářské společenství
IMF	International Monetary Fund	Mezinárodní měnový fond
EOKA	Ethiniki Organosis Kyprion Agoniston	Národní organizace kyperských bojovníků
TMT	Türk Mukavement Teskilati	Turecké hnutí odporu

ÚVOD

Podle staré řecké pověsti se na Kypru z pěny mořských vln zrodila bohyně krásy a lásky Afrodita. I když je Kypr oblíbenou turistickou destinací, na mezinárodním poli je znám spíše dlouhotrvajícím etnickým konfliktem.

Téma kyperského konfliktu jsem si vybrala proto, abych zjistila, jaké jsou důvody jeho „neřešitelnosti“. Konsenzus v kyperské otázce je hledán už více než 50 let a dosud i přes rozsáhlá a dlouhotrvající vyjednávání nebyl nalezen. Na otázku proč tomu tak je, nám může dát odpověď velice složitá historie převážně znesvářených řecko-tureckých vztahů a také vzájemná nedůvěra, která panuje mezi Řeky a Turky už několik staletí. Mezi těmito dvěma národy převládají negativní stereotypy mínění o tom druhém a tyto stereotypy jsou předávány dalším generacím Turků a Řeků, v tomto případě kyperských Turků a kyperských Řeků.

Od vyhlášení nezávislosti Kypru v roce 1960 probíhala jednání o fungování státu obývaného dvěma etniky. Problémem jsou jejich opačné zájmy. Kyperští Řekové vždy tradičně usilovali o enosis, čili sjednocení Kypru s Řeckem, zatímco kyperští Turci prosazovali taksim, čili rozdělení ostrova na dvě etnicky homogenní části. Kyperský spor má mezinárodní přesah už proto, že Kyperská republika je od roku 2004 členem Evropské unie, zatímco na severu ostrova byla Turky v roce 1983 prohlášena mezinárodně neuznaná Severokyperská turecká republika. Dosud jsou na Kypru přítomny vojenské mírové jednotky OSN střežící demarkační linii, která rozděluje ostrov na dvě části. Pohyb obyvatel mezi těmito částmi je možný jen přes zvláštní přechody.

I když mezi Řeky a Turky čas od času panují dobré vztahy (oba státy jsou např. členové NATO), převládající nejistota je do očí bijící, když se třeba vydáte na dovolenou na některý z východoegejských řeckých ostrovů, zaručeně zde najdete několik vojenských základem, které jsou zde „pro jistotu“. Na turecké straně to bude zřejmě obdobné.

1 CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zadáním této bakalářské práce byly určeny tři hlavní cíle:

- Vysvětlit historické souvislosti kyperského konfliktu a znesvářených řecko-tureckých vztahů
- Popsat všechny navrhované plány a strategie řešení kyperské otázky a uvést důvody, proč nebyly přijaty
- Zjistit, zda má kyperský konflikt nějaké dopady na současnou mezinárodní politiku

2 DISKUZE LITERATURY

K vypracování tématu kyperského konfliktu byly používány jak knižní, tak elektronické zdroje. Informace ze současnosti byly čerpány z oficiálních zdrojů – webových stránek statistických úřadů, ministerstev a informačních kanceláří jak Kyperské republiky, tak Severokyperské turecké republiky, dále stránek ambasády Kyperské republiky ve Washingtonu D.C. a zpravodajských serverů (BBC, Euroskop, Euractive a další).

Pro mapování historie byla stěžejním zdrojem kniha Pavla Hradečného: Řekové a Turci: Nepřátelé nebo spojenci? Velice nápomocná byla kniha od Eleni Puhti: Ústavní a politický systém Kyperské republiky, dále knihy Gabriela Pirického: Turecko, Andrewa Bell-Fialkova: Etnické čistky, Normana Nailera: Plameny nenávisti a další knihy.

Z elektronických databází jsem používala databázi EBSCO Academic search, z ní články zahraničních autorů (př. Dundas, Knippers Black, Hannay), ale také autorů řeckého a tureckého původu (Papadakis, Enotiades, Göktepe, Oğuzlu...). Bylo zajímavé sledovat náhledy obou stran na tento problém.

Co se týče odborných časopisů, na českém trhu se této problematice občas věnuje časopis Mezinárodní vztahy, kde jsem čerpala zejména z článků autorů Košťála, Bureše a Weisse.

Doplňující informace mi poskytly webové stránky CIA, Ministerstva zahraničních věcí ČR, Mezinárodního měnového fondu, OSN UNFICYP, web Johna Tirmana věnovaný kyperskému konfliktu a další zdroje uvedené v seznamu použité literatury.

3 KYPR – ZÁKLADNÍ FAKTA

3.1 GEOGRAFIE

Kypr je třetím největším ostrovem ve Středoziemním moři. Jeho rozloha činí 9 251 km² (CIA, 2011). Ostrov má strategickou polohu mezi Evropou, Asií a Afrikou. V jižní části se nachází pohoří Troodos s nejvyšší horou Olympos (1 953 m n. m.) a na severu pohoří Kyrenia. Mezi nimi leží nížina Messaoria. Kypr má typické středomořské klima, od poloviny května do poloviny září jsou horká, suchá léta a v období od listopadu do března deštivé, spíše proměnlivé zimy (Embassy of Cyprus, 2011). Průměrné lednové teploty se pohybují okolo 13°C a červencové okolo 34°C. Co se týče řek, ty většinou vysychají, nížinou Messaoria protéká periodický tok Pedias (Kartografie Praha, 2005, 85).

Na ostrově Kypr se rozkládá stát Kyperská republika s hlavním městem Nikósie a na severu území mezinárodně neuznané Severokyperské turecké republiky. Nikósií¹, která je současně i hlavním městem turecké části, prochází demarkační linie, která rozděluje ostrov na dvě části.

Ve skladbě obyvatelstva převažují kyperští Řekové (77%), kyperských Turků žije na ostrově 18%, obyvatel jiných národností je cca 5% (CIA, 2001). *Kyperští Řekové ani kyperští Turci netvoří samostatné etnické skupiny. Jsou součástí většího řeckého a tureckého etnika, i když hovoří odlišnými dialekty a pociťují silnou regionální identitu* (Bell-Fialkoff, 2003, 154). Náboženství je ve velké míře řecké ortodoxní (78%), dále má velké zastoupení islám (18%), na ostrově žijí i menšiny maronitů², příslušníků arménské apoštolské církve³ a katolíci, označovaní na ostrově jako „latinové“⁴ (CIA, 2001). Úředními jazyky jsou řečtina a turečtina (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008).

Mezi významná sídla Kyperské republiky vedle Nikósie (315 400 obyvatel) patří Lemesos (230 800 obyvatel), Larnaca (134 400 obyvatel) a Paphos (77 800 obyvatel), (Statistical Service of the Republic of Cyprus, 2009). Mezi významná sídla turecké části ostrova řadíme města Famagusta, Kyrenia a Morphou (TRNC Public Information Office, 2009). Velká Británie

¹ Nikósie – turecky Lefkosa, v češtině se setkáváme jak s výrazem Nikósie, tak Lefkósie, anglicky Nicosia.

² Maronité – dědicové a potomci monotheletů, kteří roku 680 našli jako vyhnanci ochranu v klášteře sv. Marona v Libanonu, uhájili se proti islámu a roku 1445 se sjednotili s Římem při zachování svého ritu. Maronitů je na světě asi 1,3 milionu (převážně v Libanonu) a hlavní představitel církve je antiochijský patriarcha (Universum, 2000, 669).

³ Arménská apoštolská církev – odloučila se od řecké kultury a univerzální církve. Počet věřících přes 2 miliony. Sídla patriarchů v Jeruzalémě, Istanbulu a Antelyas (Universum, 2000, 291).

⁴ Latinové (latinská církev) – v širším smyslu myšleno jako celá katolická církev (Universum, 2000, 341).

má na ostrově 2 své základny (Akrioti a Dhekelia), které pokrývají cca 2,7% plochy ostrova. Velká Británie si ponechala tyto základny na základě ujednání z roku 1960, kdy Kypr získal nezávislost na britské koloniální správě (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008).

Obr. 1: Mapa Kypru. Převzato z CIA The World factbook 2011.

3.2 STRUČNÁ HISTORIE DO ROKU 1960

Podle archeologických nálezů kyperská civilizace sahá až do 9. tisíciletí př. n. l. Ostrov byl kolonizován mnoha národy, řecký charakter získal po kolonizaci ostrova achájskými a mykénskými Řeky ve 13. a 11. století př. n. l. (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008). Na Kypru se vystřídali Chetitě (tradije se, že právě Chetitě pojmenovali ostrov jako Kyparissos – podle řeckého pojmenování pro cypřiš), Fénicičané, Asyřané a Peršané. Po ústupu Peršanů dobyl ostrov Alexandr Makedonský, po rozpadu Makedonské říše připadl Kypr egyptským Ptolemajovcům a v roce 58 př. n. l. jej obsadila Římská říše. V letech 330 – 1191 n. l. byl pod nadvládou řecky mluvícího světa Byzance, v 7. století ostrov dočasně okupovali Arabové (Košťál, 2004, 17).

Řecká kultura i jazyk přetrvaly i v následujících staletích, kdy byl Kypr pod vládou cizích mocností – anglického krále Richarda I. a řádu Templářů (1192–1193), Franků (Lousignanů, 1192–1489), Benátčanů (1489–1571), Osmanské říše (1571–1878) a Britů (1878–1960). (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008). V roce 1960 získal Kypr na Velké

Británii nezávislost a na základě uzavření tzv. kyperských dohod (které budou rozebrány dále) byla předána suverenita na domácí obyvatelstvo (Košťál, 2004, 17).

3.3 KYPERSKÁ REPUBLIKA

Kyperská republika je mezinárodně uznávaný suverénní stát. Zaujímá jižní část ostrova Kypr, ale de iure má suverenitu nad 97 % území (kromě britských základů). Obyvatelstvo je převážně řecko-kyperského etnika, dále v této části žijí náboženské menšiny (místně vnímané jako etnika) Maronité, Arméni a Latinové, kteří si na základě ústavy z roku 1960 museli zvolit, jestli se připojí k řecké nebo turecké komunitě (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008, 5).

Obr. č. 2 : Vlajka Kyperské republiky

Zdroj: Cyprusflag.net (2007-2010).

Národní vlajka Kyperské republiky byla přijata v roce 1960 po vyhlášení nezávislosti. Pro vytvoření podoby vlajky byla vyhlášena soutěž, která určila několik omezujících podmínek. Například, že vlajka nesmí mít ani modrou, ani červenou barvu a také nesměla obsahovat ani kříž, ani srpek měsíce, aby se nepodobala vlajkám Řecka a Turecka. Národní soutěž vyhrál kyperskoturecký výtvarník İsmet Güney. Na vlajce je vyobrazena mapa ostrova Kypr, která je znázorněna okrovou barvou (na Kypru jsou velké zásoby mědi), bílé pozadí znázorňuje mír a pod mapou jsou 2 větvičky olivovníku, které mají také znázorňovat mír (Cyprusflag.net, 2007-2010).

3.3.1 Obyvatelstvo

Podle zprávy Statistického úřadu Kyperské republiky z roku 2007 (Demographic report 2007) čítá vládou kontrolované území přibližně 789 300 obyvatel. Údaj z roku 2006 uvádí asi 778 700 obyvatel. To znamená pro příslušné období roční přírůstek 1,4%. Tento přírůstek je vysvětlován zvýšeným čistým migračním saldem⁵ (7 390 osob) a mírně zvýšeným přirozeným přírůstkem (3 195 osob, v roce 2007 se narodilo 8 575 dětí a zemřelo 5 380 osob). Průměrný počet dětí na 1 ženu je 1,39 (pro srovnání – v roce 1995 to bylo 2,10). Předpokládaná délka života při narození je 78,3 let u mužů a 81,9 let u žen. Zpráva z roku 2009 (Demographic report 2009) už uvádí údaj 803 200 obyvatel.

3.3.2 Současná politická situace

System vlády Kyperské republiky je prezidentský, současným prezidentem je Demetris Christofias, který je zároveň předsedou vlády. Prezident jmenuje Radu ministrů. Funkční období prezidenta je 5 let. Zákonodárnou moc vykonává Sněmovna reprezentantů, která má 80 poslanců, ale jelikož turecká strana již od roku 1963 odmítá účast v parlamentu, obsazeno je 54 křesel, která náleží řeckým Kypřanům. Náboženské menšiny (Maronité, Arméni, Latinové) mají své zástupce v parlamentu v rolích pozorovatelů. Na základě voleb z roku 2006 je v parlamentu zastoupeno 6 politických stran, přičemž hlavní vládní stranou je Pokroková strana pracujících – Levé křídlo a nové síly (AKEL), která má v parlamentu 18 křesel. Stejný počet křesel má hlavní opoziční strana Demokratické shromáždění (DISY). Dalšími stranami v parlamentu jsou Demokratická strana (DIKO), Sociálně demokratická strana (EDEK), Evropská strana (EUROKO) a Hnutí za ekologii a životní prostředí (GP). Součástí vládní koalice jsou AKEL, DIKO, EDEK a EUROKO (MZV ČR, 2011).

Od 1. května 2004 je Kyperská republika členem Evropské unie. Formální vztahy s Evropským společenstvím se datují už od roku 1972, kdy byla podepsána dohoda o přidružení k EEC, v roce 1987 byla podepsána dohoda Kypru a Evropské unie o Celní unii (Government Web Portal of the Republic of Cyprus, 2011). Uplatňování předpisů a zákonů EU je pozastaveno v oblasti pod tureckou vojenskou okupací do té doby, než se vyřeší otázka rozdělení ostrova (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008).

⁵ Čisté migrační saldo - rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných ve zkoumaném územním celku.

3.3.3 Ekonomika

Podle dat Mezinárodního měnového fondu (2011) je HDP Kyperské republiky 23 300 \$/per capita. Nejdůležitějším hospodářským odvětvím jsou služby. Ty se podílí na tvorbě HDP 72 % (Jáč, 2008, 252). Ze služeb je nejvýznamnější cestovní ruch. Ročně navštíví Kyperskou republiku přes 2 miliony turistů. Klesající tendence je u britských a řeckých turistů, naopak stoupá počet návštěvníků z Ruska (Statistical Service of the Republic of Cyprus).

Průmysl tvoří 23 % HDP. Těží se chrom a měď. Hlavními exportními artikly jsou zemědělské výrobky (citrusy, brambory, hrozny, víno), dále cement a textil. Mezi významné odběratelské země řadíme Velkou Británii, Řecko a Francii. Zemědělství se podílí na tvorbě HDP 5 %. Pěstují se zejména olivy, pomeranče, citróny, grapefruity, hroznové víno, brambory. Rozšířený je i chov dobytka (Jáč, 2008, 253). Podle dat Mezinárodního měnového fondu dosahuje nezaměstnanost v tomto roce 6,9 % (IMF, 2011). Měnou Kyperské republiky je EURO.

3.4 SEVEROKYPERSKÁ TURECKÁ REPUBLIKA

Severokyperská turecká republika (dále TRNC) byla na ostrově Kypr založena Turky 15. 11. 1983. Toto území má rozlohu 3 355 km². (Public Information Office of TRNC, 2009). Turecko začalo okupovat Kypr v roce 1974 a trvalá vojenská přítomnost v severní části ostrova a proces demografické výměny obyvatelstva vyústily v jednostranné vyhlášení okupovaných území za nezávislá na Kyperské republice. Rada bezpečnosti OSN však prohlásila TRNC za nelegální subjekt a doporučila světovému společenství tuto samozvanou republiku neuznat (Košťál, 2004, 19).

Tento politický útvar tedy není mezinárodně uznán, tudíž jej můžeme nazývat jakýmsi kvazistátem (stejný statut má například Podněsterská republika či Somaliland). Kolstø (2006) vymezuje základní kritéria, jejichž naplnění je nezbytné pro získání statutu kvazistát. Těmito kritérii jsou: proklamované území (nebo alespoň jeho většina) musí být efektivně ovládáno centralizovanou mocí, která musí být mezinárodně uznána, a tyto snahy nemohou být jen krátkodobé. Kolstø stanovuje jako minimum 2 roky, po které musí kvazistát existovat a usilovat o vznik nezávislosti (Kolstø in Piknerová, 2009, 39). Severokyperskou tureckou republiku uznává jen Turecko.

Obr. č.3: Vlajka TRNC. Zdroj: Cyprusflag.net (2007-2010).

3.4.1 Obyvatelstvo

Dle TRNC State Planning Organization měla TRNC v roce 2006 de facto 265 100 obyvatel (z čehož mělo 50,5 % obyvatel turecko-kyperské občanství, 29,3 % obyvatel turecké občanství, 12,8 % obyvatel turecko-kyperské i turecké občanství, 1,6 % obyvatel mělo turecko-kyperské a britské občanství, 1,8 % obyvatel turecko-kyperské a jiné občanství a 4 % obyvatel měla jiná občanství (například britské 1,7 %, bulharské 0,3 %). Pro srovnání v roce 1996 měla TRNC 200 587 obyvatel (TRNC State Planning Organization, 2006).

99 % obyvatel vyznává islám, 1 % obyvatel vyznává jiná náboženství (Public Information Office of TRNC, 2009).

Co se týče migrace obyvatel mezi Tureckem a TRNC, do roku 2001 například více než 115 000 anatolských Turků přesídlilo na Kypr s vidinou snadného získání nemovitostí zabraných kyperským Řekům, které byly z 80 % volné. Většina příchozích Turků využila volebního práva i pracovního povolení a zapojila se do práce dvou proturecky orientovaných politických stran. V důsledku rozpínavosti privilegovaných anatolských Turků přišla část kyperských Turků o práci a dostali se do pozice druhořadého obyvatelstva. Do roku 2004 opustilo TRNC asi 55 000 kyperských Turků. Podle zprávy španělského pověřence Výboru za migraci, uprchlíky a demografii Rady Evropy Alfonse Cuca z roku 1991 tvořili kyperští Turci v původním slova smyslu v TRNC pouze menšinu a Cuco zpochybnil označení „kyperský Turek“, neboť většinu obyvatel tvořili Turci bez příslušné identifikace s Kyprem. Turecká strana se bránila tím, že jde jen o sezónní dělníky nebo reemigranty. V roce 2001 byl za stejnou instituci Rady Evropy vyslán Jaako Laakso a ten ve své zprávě potvrdil masivní emigraci kyperských Turků z TRNC a označil TRNC za plnohodnotného vazala Turecké republiky (Košťál, 2004, 19).

3.4.2 Politická situace

Oficiální stránky odboru Public relations Ministerstva zahraničních věcí TRNC uvádí, že vládním systémem TRNC je parlamentní demokracie v čele s prezidentem, jehož volební období trvá 5 let a musí být původem kyperský Turek. Současným prezidentem je od roku 2010 Derviş Eroğlu. Premiérem je Hüseyin Özgürgün. V TRNC je 10 ministerstev, všechna mají sídla v Nikósii. Legislativní moc vykonává Zákonomárné shromáždění složené z 50 poslanců, kteří jsou taktéž voleni na pětileté období. V Zákonomárném shromáždění jsou zastoupeny tyto politické strany: Strana národní jednoty - NUP (25 křesel), Republikánská turecká strana - RTP (15 křesel), Demokratická strana - DP (5 křesel), Komunální demokratická strana - CDP (2 křesla) a Strana svobody a reformy - FRP (1 křeslo) (Public Relations Department of Ministry of Foreign Affairs of TRNC, 2011).

3.4.3 Ekonomika

Po ekonomickém ovládnutí okupovaných území ze strany Turecka byly zpřetrhány tradiční obchodní vazby na zahraniční trhy. Izolace části ostrova měla na místní obyvatele neblahý ekonomický dopad, protože negativně ovlivnila jak cestovní ruch, tak zemědělství. Tím, že se snížila koupěschopnost severokyperského obyvatelstva, došlo i na zvýšení kriminality ve městech v této oblasti. Nekonkurenceschopná ekonomika je úzce svázána s Tureckem a tureckou lirou (oficiální měna v TRNC) a závislá na půjčkách od Turecka, které mezi léty 1990-1997 poskytlo finance okolo 700 milionů amerických dolarů. Více než 60 % exportu směřuje právě do Turecka (Košťál, 2004, 18).

Mezi hlavní vývozní artikly patří citrusy, koncentrované citrusové šťávy, mléčné výrobky, usně a kůže, oblečení, alkoholické nápoje, tabák, cigarety. Mezi hlavní sektory patří zemědělství, jeho podíl na exportu je 36 % a zaměstnává 12 % obyvatel (údaje z roku 2005). Zpracovatelský průmysl je málo rozvinut. Zaměřuje se na potravinářství a nápoje, textil, nábytek, zpracování kovů. Obecně se jedná o tzv. lehký průmysl. Jeho podíl na HDP je 10,3 % a tvoří 60 % celkového exportu. V posledních letech se rozvíjí stavebnictví (podíl na HDP je 9,8 %). Prioritou vlády je co nejvíce rozvinout cestovní ruch. Cestovní ruch spolu s obchodem tvoří 17,5 % HDP (Public Relations Department of Ministry of Foreign Affairs of TRNC, 2011). V roce 2008 byla nezaměstnanost 9,8 % (State planning organization of TRNC).

4 ŘECKO – TURECKÉ VZTAHY PŘED VYHROCENÍM KYPERSKÉ OTÁZKY

Řekové a Turci se navzájem ovlivňují už více než 900 let. V průběhu této doby převažovaly konfliktní a nepřátelské vztahy nad procesy sbližování. V obou těchto národech jsou zakořeněny určité stereotypy mínění o tom druhém. Mezi Řeky panuje představa Turka jakožto krvelačného a barbarského utlačovatele řeckého národa (tuto představu pěstovala v Řecích zejména ideologie řeckého národního hnutí) a naopak Turci považují Řeky za vypočítavé, ochotné se s kýmkoliv spojit v neprospěch Turecka (formováno zejména tureckou nacionalistickou ideologií) (Hradečný, 2000, 8-12).

Historie vztahů mezi těmito dvěma národy je velice složitá, nyní budou stručně nastíněny hlavní historické události, které nám pomohou nynější řecko-turecké vztahy lépe pochopit. Již z těchto dávných událostí je patrné, že Řekové a Turci těžko nalézají konsenzus právě při řešení kyperské otázky.

Řekové žili v Anatólii⁶ dlouho předtím, než tam v 11. století přišli Turci (Naimark, 2006, 43). Na přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. převážnou část ostrovů v Egejském moři a západní pobřeží Malé Asie osídlili Iónové, mezi jejichž nejvýznamnější střediska patřily Milétos a Efesos. Severozápadní pobřeží Malé Asie osídlili Aiolové, na jihozápadě žili Dórové (Oliva, 2009, 21). Předci dnešních Turků přišli z oblasti jižního Uralu, Altaje a severokaspických stepí. Mezi jejich předky patřily bojovné turkické kmeny Oguzů, Pečenegů a Chazarů. Turecko je považováno za dědice Seldžucké říše z 11. století a Osmanského sultanátu (Souleimanov, 2002). Pokračovatelkou antických tradic byla Byzantská říše, ve které byla hlavním jazykem řečtina a náboženstvím pravoslaví. Největší rozkvět zažila v 6. století, úpadek ve 13. – 15. století, kdy se neubránila křižákům a Osmanským Turkům – ti v roce 1453 dobyli Konstantinopol (dnešní Istanbul) (Šupka in Ševčík, 2008-2009).

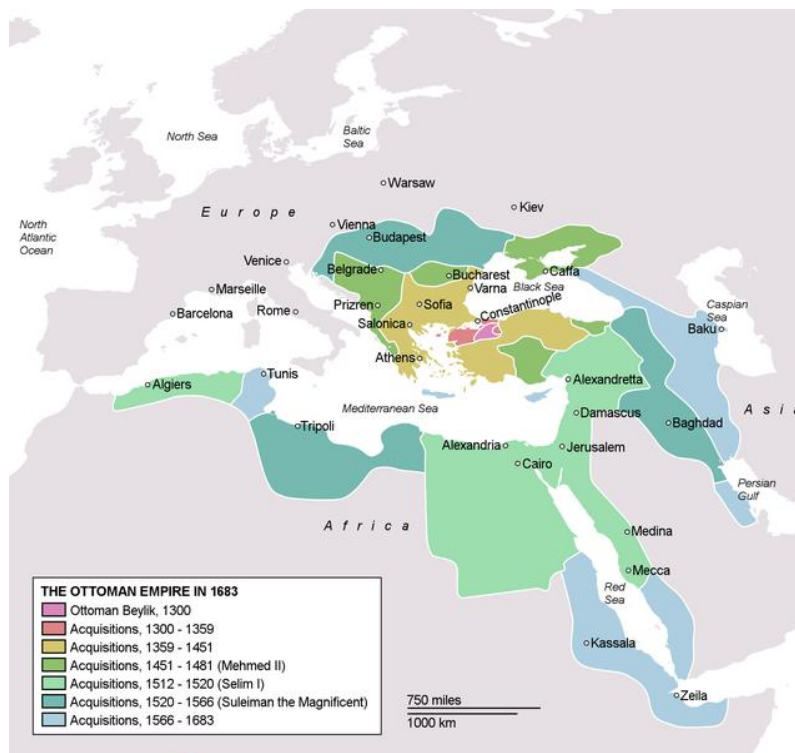
4.1 ŘEKOVÉ SOUČÁSTÍ OSMANSKÉ ŘÍŠE

Řecký stát byl od 15. století pod nadvládou Osmanské říše. Soužití Řeků a Turků bylo v mnoha ohledech problematické. Muslimští obyvatelé (tzn. Turci⁷) platili nižší daně, než obyvatelé křesťanského vyznání. Řekům sice bylo povoleno vyznávat svou víru, pokud se

⁶ Anatólie je označení pro asijskou část Turecka (Universum, 2001, 183).

⁷ Pirický (2006) upozorňuje na nesprávnou záměnu pojmenování Osman a Turek, což přirovnává například k pojmům Habsburk a Němec (ve smyslu Rakouský Němec).

nebudou vzpírat osmanské vládě a platit daně, ale výše daní byla pro některé obyvatele neúnosná, tudíž museli konvertovat k islámu, který zaručoval privilegovanější postavení. K islamizaci přispívalo i to, že křesťanští chlapci byli nuceni k odvodům do janičářských (tzn. nových) armád. V důsledku těchto odvodů bylo zabraňováno vzestupu starých tureckých rodů. Velká část řeckých chlapců později skončila jako důstojníci a správci na sultánově dvoře. Také řečtí chlapci v dětském věku byli odváděni na sultánův dvůr, aby byli vychováni ve jménu tureckých tradic a vykonávali pážecí služby. Odvody chlapců znamenaly v 15. a 16. století demografickou ztrátu pro řecký národ. Útočištěm řecké vzdělanosti se staly kláštery a řecká ortodoxní církev přispěla k uchování řeckého národa v době osmanské okupace (náboženské vyznání bylo výlučně spojeno s národní identitou). Systém samosprávných řeckých komunit poskytl později základní předpoklady pro život v emancipujícím se Řecku. Řeckým obyvatelům některých měst byla zachována určitá privilegia, pokud se dobrovolně vzdali při dobývání území osmanskými Turky. Pokud se Řekové bránili, byli buď deportováni, nebo prodáni do otroctví. Pro přežití řeckého národa měly velký význam hory, kam se uchýlovali z úrodnějších nížin a snažili se izolovat od tureckého vlivu. Kypr byl osmanskými Turky dobyt v roce 1571 a Benátčané, kteří měli ostrov pod svou správou, byli vytlačeni. Mezi Turky a Benátčany proběhlo několik válek, přičemž Řekové byli na straně Benátčanů (Dostálová, Hrochová, 2009, 229-246).

Obr. č. 4: Osmanská říše v roce 1683. Zdroj: Promoravia.blog.cz (2010).

4.2 NÁRODNĚOSVOBOZENECKÁ REVOLUCE V ŘECKU

Řecké národní povědomí bylo založeno jak na ortodoxněkřesťanské víře, tak i na jednotě „krve“, společného původu, historických tradic a jazyka (Hradečný, 2000, 19). Mezi lety 1770-1820 nastal v Řecku kulturní rozmach. Řekové si stále více uvědomovali nenávist k Turkům a povstali proti nim za svou „víru a vlast“. Začalo obrozování řeckého národa. Souboj mezi Řeky a Turky byl krutý, jeho součástí byl i teror proti civilnímu obyvatelstvu na obou stranách (Turci vyvraždili obyvatelstvo ostrova Chios, naproti tomu probíhala očista Peloponésu od turecké menšiny). Do sporu se vložily i další státy (Velká Británie, Francie, Rusko na straně Řecka, Egypt na straně Osmanské říše). Roku 1830 bylo stanoveno, že se Řecko stane nezávislým královstvím a bude pod společnou ochranou tří zmiňovaných mocností (Hradečný, Dostálová, 2009, 259-339).

Významnou součástí procesu formování novodobého řeckého národního vědomí bylo i zaujetí zcela negativního postoje k celému osmanskému období řeckých dějin, označovanému jako turkokratia⁸ a vytvoření obrazu osmanských Turků jako zlověstných tyranů, kteří jsou zodpovědní za neúspěšnou situaci Řeků (Hradečný, 2000, 21).

4.3 KRIZE OSMANSKÉ ŘÍŠE

V letech 1873-1874 postihl Anatólii katastrofální hladomor. V roce 1875 musela Osmanská říše vyhlásit státní bankrot, protože nebyla schopná splácet úroky z půjček. Osmané tuto situaci řešili zvýšením daní na Balkáně (poté následovalo povstání v Bulharsku a zapojení se některých evropských zemí a Ruska, kteří vystupovali jako ochránci křesťanů). V důsledku Berlínského kongresu v roce 1878 ztratila Osmanská říše 2/5 území a 1/5 obyvatelstva. Kypr získala pod svou správu Velká Británie, která zároveň opustila myšlenku integrity Osmanské říše. V roce 1881 postoupili Osmani Řekům Thesálii⁹ a Epeiros¹⁰, v roce 1896 potlačili povstání řecké menšiny na Krétě, v roce 1897 Turci porazili Řeky v přímém válečném střetu, ale díky

⁸ Turkokratia – příponou kratia je v řečtině zdůrazňována dominance, znamenající útlak Řeků některým z jiných národů, například také Frangokratia, Agglokratia apod. (Papadakis, 2008, 132).

⁹ Thesálie – historická oblast v severovýchodním Řecku, jejímž správním střediskem je Larissa (Universum, 2000, 470).

¹⁰ Epeiros – správní celek v severozápadním Řecku, hraničící s Albánií, správním centrem je Ioannina (Universum, 2000, 610).

nátlaku velmocí ustoupili a Kréta se stala autonomní provincií pod správou řeckého prince. Mezi lety 1908-1913 převládala myšlenka panosmanismu¹¹, na jejímž základě se Turci snažili upevnit vztahy s křesťanskými národy ve své říši a loajalitu těchto národů. Vývoj ovšem směřoval dále k prosazování národních zájmů (Pirický, 2006, 50-56).

4.4 MLADOTURECKÁ REVOLUCE

V Osmanské říši se zformovalo radikální opoziční hnutí, vedené tajným výborem Jednota a pokrok. Stoupenci tohoto hnutí byli označováni jako Mladoturci. Cílem jejich politiky bylo odstranění absolutismu a uskutečnění liberálně-demokratických reforem. Proto Řekové jak z Řeckého království, tak i z Osmanské říše přijímali tyto zprávy o novém hnutí s nadšením. Mladoturci se dělili na dva proudy – nacionalistický a liberálně orientovaný. Příslušníci druhého proudu navazovali kontakty i s netureckými národy, tzn. i s Řeky, které se snažili nalákat na myšlenky decentralizace Osmanské říše a respektování práv minorit. V roce 1908 nastalo vítězství mladoturecké revoluce, které vyvolalo mezi Řeky nadšení (s výjimkou konstantinopolského patriarchátu, jenž v obavách z laické orientace mladoturků reagoval zdrženlivě). Po vítězství mladoturecké revoluce se ale situace znovu vyhroutil, protože mladoturci nedodrželi své sliby a začali uplatňovat politiku tuhé centralizace a diskriminace. Rostoucí averze vůči mladoturkům vedla velkou část osmanských Řeků ke spolupráci s opoziční Stranou svobody a porozumění. Mladoturci z obav nové strany rozpustili parlament a vyhlásili nové volby, čímž dále kvůli různým nátlakovým akcím snížili počet křesel řeckých poslanců. Z Atén byla šířena myšlenka sjednocení s řeckým státem, kterou větší část řeckého politického spektra prosazovala (Hradečný, 2000, 34-36).

4.5 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Osmanská říše se do války aktivně připojila na stranu ústředních mocností (zejména proto, že Rakousko-Uhersko a Německo měly mocenský vliv v Osmanské říši), Řecko se naopak připojilo ke státům Dohody (byli významně zahraničněpoliticky orientováni na Velkou Británii a Francii), i když ze začátku byl prosazován neutrální postoj Řeků. V roce 1917 nastal válečný stav mezi Řeckem a Osmanskou říší, což mělo velmi neblahý vliv na postavení Řeků žijících

¹¹ Panosmanismus je ideologie, která prosazovala myšlenku věrnosti všech národních a náboženských skupin osmanskému trůnu (Pirický, 2006, 55).

v Osmanské říši, tudíž se prvořadým úsilím Řecka stalo osvobození všech Řeků z turecké nadvlády a chtěli co nejdříve rozšířit hranice řeckého státu na úkor Osmanské říše. Válka dopadla vítězstvím na straně Řecka a nadšení z vítězného konce se přelévalo na Řeky žijící v turecké části, jež konstantinopolský patriarcha v roce 1919 oprostil od občanských povinností k osmanskému státu a zakázal jim účast v tureckých volbách, jelikož už nebyli příslušníky sultánovy říše (Hradečný, 2000, 42-43). Zánik skomírající Osmanské říše byl touto válkou jen urychlen, její rozpad byl jen otázkou času. Podle Alexandra Demandta rozložila Osmanskou říši infiltrace západních ideí. Podle něj národnostní cítění balkánských států ovlivnil romantismus, který podněcoval myšlenku, že každý národ by měl mít svůj stát (Demandt in Huf, 2008, 205).

V srpnu 1920 byla podepsána smlouva v Sévres, která připravila Osmanskou říši o rozsáhlá území a Řecku podstoupila plnou suverenitu nad východní Thrákií, anatolskou Smyrnou (turecky İzmir) a východoegejskými ostrovy (Hradečný, 2000, 44).

4.6 ŘECKO-TURECKÁ VÁLKA 1919-1922

Expanzivní politika Řecka vedená E. Venizelem¹² se po rozpadu Osmanské říše začala realizovat. Řekové vytvořili okupační zónu z egejského pobřeží Anatólie, což posilovalo nacionalistické hnutí v Turecku. Řekové chtěli i Istanbul (mohli by tak realizovat svou „megali idea“¹³ o vytvoření Velkého Řecka s hlavním městem Konstantinopolí). Při této expanzi Řeků do Anatólie se vzájemně konaly etnické čistky. Komise vyšetřující řeckou okupační politiku v roce 1921 představila britskému parlamentu zprávu o řeckém rabování a vypalování tureckých vesnic a také o tom, že Řekové nejspíše spolupracují s Armény¹⁴. V srpnu 1921 připravili Turci protiofenzivu na řece Sakaria. Řecké obyvatelstvo začalo z Anatólie prchat do Smyrny a na pobřeží, protože byly vypalovány jak turecké, tak řecké vesnice (Naimark, 2006, 45-47).

¹² Eleftherios Venizelos (Ελευθέριος Βενιζέλος) *1864 Kréta, +1936 Paříž. Byl obratný řecký politik, zakladatel a vůdce Liberální strany, usiloval o připojení Kréty k Řecku. Několikanásobný ministerský předseda, za jeho vlády Řecko získalo rozsáhlé územní zisky. Zemřel v emigraci v Paříži (Universum, 2001, 187).

¹³ Megali idea (Velká myšlenka) – snaha Řeků obnovit stát v rozsahu těch území bývalé byzantské říše, které Řekové osídlovali už od starověku (Dostálová, 2009, 11).

¹⁴ Spolupráce Řeků a Arménů proti Turkům – Naimark (2006) spekuluje o možné spolupráci Řeků a Arménů proti Turkům, protože tyto dva národy spojovala jak křesťanská víra, tak Turci v roli utlačovatelů.

4.6.1 Katastrofa ve Smyrně

Od 3. do 9. září 1922 vládl ve Smyrně chaos, protože tam před Turky utekla jak řecká armáda, tak uprchlíci z celé Anatólie. Řečtí uprchlíci se tísnili ve veřejných budovách a čekali na emigraci do Řecka. Říkalo se, že řecká armáda město před svým odchodem zapálí, běženci se tudíž shromažďovali na obrovské přístavní hrázi. Když do města o pár dní později dorazili Turci, panika mezi Řeky se vyhrotila, protože Turci chtěli všechny Řeky vyhnat ze Smyrny a etnicky vyčistit Anatólii, přičemž schopné muže odvezli do zajetí. 13. září někdo zapálil několik domů v arménské čtvrti. Požár se šířil městem k přístavu, lidé prchali a v panice se vrhali do vody. Poté začala evakuace uprchlíků pomocí americké a britské armády. Mnoho lidí zemřelo tak, že byli v panice ušlapáni nebo si sami vzali život. Kdo požár založil, není dodnes jasné. Turci jsou přesvědčeni, že to byli Arméni s pomocí řecké okupační armády, ale dle řeckých historiků požár založili Turci, aby donutili Řeky jít dál na západ. Smyrna, která byla dříve vzkvétajícím obchodním střediskem, lehla popelem. Až 200 tisíc Řeků bylo evakuováno a tím končila historie řeckého osídlení na egejském pobřeží trvající více než 3000 let. V červnu 1922 vyhlásil Mustafa Kemal¹⁵ Tureckou republiku a pokračovaly brutální deportace Řeků ze všech částí Anatólie (Naimark, 2006, 47-52).

4.6.2 Výměna obyvatelstva

Lausannská smlouva z 24. 7. 1923 stanovila (mimo jiné) povinnou výměnu obyvatelstva, čili povinný odchod Řeků z Anatólie a Turků z Řecka. Výměna se týkala 1,2 – 1,5 milionu anatolských Řeků a 356 tisíc Turků žijících v Řecku (zejména v Makedonii). Tato dohoda umožnila de iure dokončit etnické čistky. Lord Curzon (vedl britskou delegaci na konferenci v Lausanne) velice kritizoval výměnu obyvatelstva jako špatné a nemravné řešení, za které bude svět příštích sto let těžce platit. Výsledkem bylo, že se noví obyvatelé obou států nedokázali adaptovat (anatolští Řekové mluvili dialekty, kterým Řekové nerozuměli, naopak mnoho příchozích do Turecka neumělo turecky - například řečtí muslimové). Než se noví občané asimilovali, vystřídal se celé generace (Naimark, 2006, 52-55).

¹⁵ Mustafa Kemal Atatürk (*1881 Soluň, +1938 Ístanbul) byl turecký generál a politik, byl prvním prezidentem nově vyhlášené Turecké republiky, zavedl v Turecku mnoho reforem. Je považován za „otce Turků“ (Universum, 2000, 326).

4.7 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Nebezpečí fašistické agrese přinutilo Řeky a Turky být ve spojeneckém svazku díky Balkánské dohodě¹⁶. V roce 1939 se obě země včlenily do britsko-francouzského bezpečnostního systému. Turecko však své závazky nedodrželo a nepřišlo v roce 1940 Řecku ani jiným spojencům na pomoc, protože se obávalo protiakcí hitlerovského Německa a fašistické Itálie. Postup Turků vyvolal v Řecích negativní reakce a zklamání, že zradili své spojence. V roce 1942 se navíc v Turecku zavedla nová daň, kdy nemuslimové platili opět vyšší částky, než muslimové (téměř desetinásobek a tvrdé vymáhání u neplatičů). Důsledky této daně postihly zejména řeckoortodoxní istanbulskou komunitu, turecké Židy a Armény. Pozitivním momentem řecko-tureckých vztahů za této války bylo aktivní zapojení Turecka do humanitární akce Mezinárodního červeného kříže (1942) na pomoc hladovějícímu obyvatelstvu okupovaného Řecka. Mezi lety 1941-1944 tolerantním postojem Turecko usnadňovalo ilegální přechody řeckých uprchlíků na Střední východ (Hradečný, 2000, 59-61).

4.8 PŘÍKLADY ŘECKO-TURECKÉ SPOLUPRÁCE PŘED KYPERSKÝM KONFLIKTEM

Mírových procesů a aktů spolupráce bylo během 1. poloviny 20. století hned několik. Většinou následovaly po maximálním vyhocení předešlé situace, což je zdůvodňováno tím, že na obou stranách panovaly obavy, aby spory nepřerostly ve vyčerpávající a nákladnou válku. V roce 1933 byla podepsána Smlouva o přátelství a další bilaterální smlouvy (např. smlouvy o stanovení vodního režimu na řekách Marica a Evros, konvence o definitivní výměně obyvatelstva apod.). Další vzájemné sblížení nastalo koncem 40. let po vypuknutí studené války. Pocit ohrožení Sovětským svazem a jeho spojenci uspořádal členství Řecka a Turecka v Severoatlantické alianci. Země se staly členy NATO v roce 1952. Mezi lety 1949-1955 můžeme mluvit o pozitivní podobě vzájemných vztahů. Avšak v polovině 50. let se kvůli kyperské otázce vyhrotily vztahy mezi oběma zeměmi do té míry, že tento stav přetrvává do současnosti (Bureš, 2000, 16).

¹⁶ Balkánská dohoda – politický svazek, 9. února podepsána smlouva v Athénách mezi představiteli Turecka, Řecka, Jugoslávie a Rumunska. Součástí dohody byla tajná příloha o závazku vzájemné pomoci v případě, že by proti některému ze států vystoupila velmoc (Hradečný, 2009, 411).

5 PŘÍČINY A HISTORICKÝ VÝVOJ KONFLIKTU

„Kyperský konflikt se ukázal být jedním z nejvíce bezvýhodných politických problémů poslední doby. Jádro problému tkví v přehnané nedůvěře a politické rivalitě mezi oběma komunitami“ (Dundas, 2004, 86).

5.1 PŘÍČINY KONFLIKTU A 50. LÉTA

V roce 1949 bylo kyperskými levicovými politiky Radě bezpečnosti navrženo, aby byl pod dohledem OSN uspořádán plebiscit o připojení Kypru k Řecku. Tento návrh nebyl vyslyšen, ale plebiscit přesto v lednu 1950 proběhl pod vedením etnarchie¹⁷ pravoslavné církve (Puṑti, 1973, 14). Dle Hradečného (2000) byl tento plebiscit klíčovým momentem vyvolání kyperského konfliktu. 96 % zúčastněných kyperských Řeků se vyslovilo pro sjednocení Kypru s Řeckem a pro osvobození ostrova z britské koloniální nadvlády. V těchto letech tvořila řeckokyperská komunita asi 80 % všech obyvatel Kypru. Vůdčím představitelem kyperské řeckoortodoxní církve byl Makarios III. (Μακάριος Γ)¹⁸, který výsledek konaného plebiscitu velice silně prosazoval (Hradečný, 2000, 71).

Velká Británie připojení ostrova k Řecku odmítla a sdělila Makariovi, že pokládá otázku ostrova za vyřešenou. Makarios zaslal v dubnu 1953 britskému guvernérovi memorandum, ve kterém žádal o poskytnutí práva národa na sebeurčení¹⁹ (Puṑti, 1973, 14). Makarios zároveň žádal o pomoc mateřskou zemi – Řecku. Řecká veřejnost přijala myšlenku sjednocení s nadšením, avšak řecká vláda se tohoto kroku bála, neboť chtěla zachovat korektní vztahy s Velkou Británií i Tureckem. Postoj řecké vlády se začal měnit až s příchodem nového premiéra Alexandra Papagose²⁰. Ten v roce 1953 zařadil kyperskou otázku do popředí při jednáních s Velkou Británií. Athénská vláda nabídla Britům za zřeknutí se suverenity nad ostrovem nejen zachování jejich tamních základů, ale nabízela také vytvoření dalších čtyř britských vojenských základů v Řecku. Britské impérium však s těmito podmínkami nesouhlasilo (Hradečný, 2000, 72-74).

¹⁷ Etnarchis – v řečtině znamená vůdce národa (Puṑti, 1973, 13).

¹⁸ Makarios III. – vlastním jménem Michael Christodoulos Mouskos (Μιχαήλ Χριστοδούλου Μούσκος), arcibiskup řecké ortodoxní církve, vůdce boje za odstranění britské koloniální správy, od roku 1960 prezident Kyperské republiky (Encyklopedie osobností Evropy, 1993, 417).

¹⁹ Valné shromáždění OSN vydalo v prosinci 1952 rezoluci týkající se práva národů na sebeurčení (Puṑti, 1973, 14).

²⁰ Alexandros Papagos (Αλέξανδρος Παπάγος) – řecký maršál a politik. Byl ministrem války (1935-1936), vrchním velitelem řeckých vojsk (1941 – 1942), od roku 1952 předseda vlády (Encyklopedie osobností Evropy, 1993, 499).

Řecko nicméně roku 1954 požádalo OSN o zařazení kyperské otázky na 8. Valné shromáždění. Při projednávání problému v OSN se spojenecké státy NATO (kromě Islandu) postavily na stranu Velké Británie (Hradečný, 2000, 74). Spojencům Velké Británie se podařilo prosadit, aby se k projednávání kyperského problému nepřikročilo. Nezdar akce na půdě OSN ještě více podnítil boj kyperského lidu za nezávislost. 1. dubna ohlásila svůj vznik organizace EOKA (Etniki organosis Kyprion agoniston – Národní organizace kyperských bojovníků), v jejímž čele stál Georgis Grivas²¹, známý pro své ultrapravicové, antikomunistické postoje (Pupti, 1974, 15).

Reakcí Velké Británie bylo, že vyzvala tureckou vládu, aby se více angažovala v kyperské otázce (na Kypru žilo cca 18 % kyperských Turků) a vyhlásila, že každého dalšího jednání o budoucnosti ostrova se bude účastnit i turecká strana, vzhledem k početné menšině obyvatel tureckého etnika. Takto si zajišťovala jistotu, aby nebyl Kypr připojen k Řecku, ale zůstal pod britskou nadvládou. V srpnu 1955 se v Londýně konala konference o řešení kyperského problému²². Této schůzky se zúčastnili ministři zahraničí Velké Británie, Řecka a Turecka, zástupci řeckokyperské ani tureckokyperské komunity nebyli přizváni. Řecko-turecký spor se zdramatizoval právě v roce 1955. Do konfliktu zasáhla teroristická organizace EOKA, která nejdříve napadala neloajální kyperské Řeky, posléze britské koloniální úřady a kyperské Turky. Jako protiváha se vytvořilo tajné nacionalistické sdružení VOLKAN, poté přetvořené na tureckou obrannou organizaci TMT²³. Na obou stranách tedy probíhaly teroristické akce. V září 1955, v době, kdy končila konference o Kypru v Londýně, vybuchla v objektu tureckého generálního konzulátu (u rodného domu Mustafy Kemala) v Soluni nálož, což zvedlo vlny protiřeckých nálad. Později se ale ukázalo, že za tímto činem stojí turecká strana (Hradečný, 2000, 73-74).

Vzhledem k tomu, že Řecko i Turecko byly tou dobou už členy NATO, Spojené státy požadovaly co nejrychlejší vyřešení stávajícího kyperského problému. Dle Pupty (1974) se Britové nechtěli ostrova vzdát, protože se nacházel v blízkosti Suezského průplavu a Britové sledovali své strategické zájmy (Pupti, 1974, 16). Velká Británie v roce 1956²⁴ dospěla k názoru,

²¹ Georgios Grivas (Γεώργιος Γρίβας) – Jeden z vůdců nacionalistického hnutí kyperských Řeků proti britské nadvládě a za připojení Kypru k Řecku, stál v čele organizace kyperského boje EOKA (1955-1959), od 60. let odpůrce Makariose, od roku 1971 vůdce teroristické organizace EOKA 2 (Encyklopedie osobností Evropy, 1993, 253).

²² Každý z představitelů prosazoval jinou myšlenku: Velká Británie chtěla zachovat ostrov pod svou správou, Řecko požadovalo sjednocení ostrova s mateřskou zemí a Turecko, pokud by ostrov nebyl pod Brity, chtělo připojit Kypr ke své zemi (Hradečný, 2000, 73).

²³ TMT – Türk Mukavemet Teskilati: Turecké hnutí odporu (Papadakis, 2008, 130).

²⁴ V roce 1956 se Velká Británie zároveň zabývala problémem Suezské krize (Hradečný, 2000, 76).

že pro ni bude výhodnější udržovat svou kontrolu nad Kyprem jinak, než formou koloniální nadvlády. Britský guvernér John Hardig navrhoval zavedení autonomní kyperské správy s otevřenou možností uplatnění sebeurčovacího práva kyperského obyvatelstva v blízké budoucnosti. Britové, kteří ostře vystupovali proti organizaci EOKA, deportovali z Kypru arcibiskupa Makaria na Seychelské ostrovy. Tento britský krok nevedl k uklidnění situace, ale pouze k tomu, že se kyperští Řekové ještě více zradikalizovali (Hradečný, 2000, 77-78).

Vůdčí osobnost kyperských Turků Fazıl Küçük v roce 1957 vydal prohlášení Kyperská otázka – konečné řešení (The Cyprus Question: A Permanent Solution), ve kterém navrhoval rozdělení Kypru na řecké a turecké území velice nevýhodné pro řeckokyperskou stranu (Hitchens, 1997, 10).

V roce 1958 explodovala bomba v objektu tureckého konzulátu v Nikósii. Kyperští Turci reagovali tak, že zapálili sousední řeckou čtvrť. V roce 1984 v projevu tureckokyperského vůdce Raufa Denктаše vyšlo najevo, že bomba byla nastražena opět tureckou stranou, aby vyvolali atmosféru napětí a dokázali, že tureckým Kypřanům na celé věci opravdu záleží (Hitchens, 1997, 4). Již od roku 1955 byli turečtí Kypřané svou politickou reprezentací nuceni, aby přerušili sociální a finanční vazby s kyperskými Řeky a o devět let později byli přinuceni žít v enklávách s cílem dokázat, že mírové soužití je nemožné a jediným řešením je rozdělení ostrova (Ellis, 2010).

Mezietnický konflikt se na ostrově stále prohluboval, řecká strana prosazovala sjednocení s Řeckem (enosis), turecká strana zase rozdělení ostrova (taksim). Nový předseda řecké vlády Konstantinos Karamanlis (Κωνσταντίνος Καραμανλής), chtěl zachovat enosis jakožto cíl řecké politiky, ale odmítal vyhovět Makariovi, aby pohrozil spojencům NATO tím, že by z této organizace mohlo Řecko vystoupit, ale kvůli „protiřeckým tureckým zločinům“ na Kypru odvolal řecký personál z velitelství NATO v Ízmiru (Smyrně). Druhá polovina roku 1958 se nesla ve znamení kompromisu, neboť představitelům obou kyperských politických reprezentací bylo jasné, že za tohoto stavu nelze uskutečnit ani enosis, ani taksim. V červnu 1958 předložili Britové tzv. Macmillanův plán (stanovoval správu ostrova pod smíšenou řídicí radou – tzn. britský guvernér, představitelé řecké a turecké vlády a zástupci obou kyperských komunit, po sedmi letech se měla suverenita ostrova rozdělit mezi VB, Řecko a Turecko) který byl ale řeckou stranou odmítnut (Hradečný, 2000, 79). V době předložení Macmillanova plánu panovaly na Kypru velké nepokoje nejen kvůli jeho nepřijetí, ale zejména kvůli požáru založeném Turky. Dva měsíce násilí skončily smrtí 56 kyperských Řeků a 53 kyperských Turků. Velká Británie

tudíž na ostrov poslala další vojáky a nyní už čítalo britské vojsko na Kypru 20 000 mužů (Tirman, 2000).

Po nátlaku NATO a Spojených států započal vyjednávací proces, který vedl v únoru 1959 k sepsání Curyšsko-londýnských (nebo také kyperských) dohod, jež byly podkladem pro vyhlášení Kyperské republiky v roce 1960. Podpisem Curyšsko-londýnských dohod Řecko rezignovalo na prosazování enosis, Turecko se zavázalo neprosazovat taksim a Velká Británie se zřekla vlastnictví Kypru (zůstaly jí jen vojenské základny Dhekelia a Akrioti) (Hradečný, 2000, 79-80).

5.2 60. LÉTA

Kypr se stal formálně nezávislou unitární prezidentskou republikou, ale Curyšsko-londýnské dohody zahrnovaly značné prvky federálního uspořádání (ne na územním, ale etnickém principu), které poskytovaly tureckokyperské menšině ochranu před majorizací ze strany kyperských Řeků. Všichni obyvatelé Kypru byli rozděleni do dvou národních společenství (řeckého a tureckého) a každé z těchto společenství mělo svou řídicí složku – Komunální komoru (Hradečný, 2000, 80-81). Komunální komory se zabývaly záležitostmi kulturními, vzdělávacími a náboženskými, komuna každého etnika fungovala nezávisle na komuně druhého etnika, tím se omezily potřeby po vzájemných dohodách v těchto oblastech (Dundas, 2004, 87).

Curyšsko-londýnské dohody stanovily, že se Kyperská republika nebude účastnit jako celek ani v částech v žádné politické či ekonomické unii s jakýmkoliv jiným státem (Košťál, 2004, 17). Nejvyšším zákonodárným orgánem byl kyperský parlament, který měl 50 členů (35 křesel – tedy 70 % bylo vyhrazeno pro řeckokyperské národní společenství, 15 křesel – 30 % pro tureckokyperské národní společenství). Poslanci byli voleni odděleně oběma společenstvími. Pro přijetí zákona bylo třeba dvojí většiny, tzn. absolutní většiny hlasů řeckých i tureckých zástupců. Prvním prezidentem Kyperské republiky se stal Makarios III. (kyperský Řek), viceprezidentem Fazıl Küçük (kyperský Turek). Tito dva funkcionáři neměli právo se navzájem zastupovat. Významnou roli ve státní správě měl Nejvyšší ústavní soud, složený ze dvou kyperských občanů (Řeka a Turka) a jednoho nezávislého zahraničního předsedy. Smlouva o spolenectví Kyperské republiky, Řecka a Turecka umožňovala oběma zemím udržovat na Kypru omezené vojenské kontingenty v poměru 60:40 (Hradečný, 2000, 80-83).

Ústavní uspořádání Kyperské republiky z roku 1960 se snažila oběma etnikům zajistit kulturní autonomii a garanci sdílení moci. Také zajišťovala případné veto jedné ze skupin. Zajištění participace obou etnik vyžadovali zejména kyperští Turci, kteří se obávali řecké převahy. Ačkoliv byly některé vesnice a městské enklávy homogenní, v zásadě bylo osídlení po celém ostrově smíšené, tudíž autonomie obou komunit nebyla založena na teritoriální bázi. Kvůli komplikovanému vyjednávání a požadavkům obou etnik byla ústava velice složitým dokumentem. Implementace byla problematická zejména v prvních pěti letech, neboť v centrální vládě probíhaly různé obstrukce a blokování (Dundas, 2004, 88).

Curyško-londýnské dohody i ústava byly velmi kritizovány, zejména ze strany kyperských Řeků, i samotného prezidenta Makaria hlavně proto, že mírně zvýhodňovaly tureckokyperskou menšinu a početní rozložení členů vládních institucí nekopírovalo skutečný poměr obyvatelstva. Úspěšnost Kyperské republiky by závisela na vzájemné důvěře a spolupráci znesvářených etnik, což se však nedařilo. V roce 1963 vystoupil prezident Makarios s návrhem třinácti doplňků v ústavě, kde byl například snížen poměr kyperských Turků ve státní správě na 20 % a zrušeno turecké právo veta. Turecká strana toto memorandum kategoricky odmítla (Hradečný, 2000, 88-89). Kyperští Turci se politicky izolovali a stáhli se do enkláv, tudíž styk obou etnik byl velmi limitován (Enotiades, 2010, 33).

Kyperská ústavní krize vyústila v ozbrojený konflikt. V tomto konfliktu byl vyšší počet obětí na tureckokyperské straně. Přes 25 000 kyperských Turků uprchlo do tureckých enkláv v severní části ostrova. Turecká vláda pohrozila invazí a uskutečnila nad ostrovem demonstrativní nálety. Britské vojenské jednotky byly pověřeny obnovou míru a pořádku na ostrově. V zájmu zajištění bezpečnosti obyvatelstva byla vytvořena neutrální zóna, tzv. zelená linie, procházející Nikósií, která oddělovala obě tamní komunity (Hradečný, 2000, 89-90). Podle Cihata Göktepeho (2005, 431) byl kolaps kyperského systému v prosinci 1963 vnímán oběma etniky odlišně. Řečtí Kypřané jej nazvali „odvoláním“, kdežto turečtí Kypřané „vyhnáním“. Göktepe dále zdůrazňuje utrpení tureckých Kypřanů v letech 1963-1964, protože 20 % z nich byli uprchlíci a žili ve velice špatných podmínkách.

Do problému se vložila OSN, která 4. března 1964 vydala rezoluci, vyzývající k ukončení násilí na Kypru, vybízela k zastavení vměšování do jeho vnitřních záležitostí a navrhla vyslání zvláštního vojenského mírového sboru OSN na Kypr. Vzhledem ke zhoršující se situaci byly mírové sbory pod názvem UNFICYP (6000 mužů) na Kypr vyslány 13. března. Původně zde měly setrvat tři měsíce, ale nakonec jsou na Kypru přítomny dodnes. Představitelé kyperských Turků se na protest uchýlili do tureckých enkláv a na jejich území vyhlásili vlastní

administrativu řízenou Hlavním výborem. Řecko i Turecko tajně navyšovaly počet vojáků i zbraní na Kypru a chystaly se na další ozbrojený konflikt. Bojové operace byly zastaveny 10. srpna 1964, kdy se do role zprostředkovatele vložila Rada bezpečnosti OSN, Spojené státy a Velká Británie. Přerušení bojových operací neznamenalo mír, ale stále bylo udržováno napětí mezi komunitami. Makariova vláda uplatňovala vůči tureckým enklávám ekonomické embargo²⁵. I přes odchod tureckokyperských vládních představitelů byli řeckokyperští činitelé na mezinárodním poli považováni za reprezentaci celé Kyperské republiky (Hradečný, 2000, 90-100).

K další eskalaci situace došlo 15. listopadu 1967, kdy byly dvě turecké obce na Kypru přepadeny jednotkami kyperské Národní gardy a 26 vesničanů bylo zabito (Hradečný, 2000, 103). Ihned poté napsal F. Kūçük urgentní dopis tureckému premiérovi Demirelovi a žádal jej o přímou podporu Turecka, aby se zabránilo zajištění a destrukci tureckokyperské komunity (Göktepe, 2005, 439).

Po tomto incidentu se Turecko začalo připravovat na válku. Hrozbu válečného konfliktu nakonec odvrátili vyjednavací OSN, NATO a USA. Řecká vojenská junta musela souhlasit se stažením divize a odvoláním generála Grivase. Kyperští Turci, kteří se vymanili z tlaku řeckokyperského prostředí, přetvořili svou dosavadní administrativu na prozatímní kyperskou tureckou zpravu (Hradečný, 2000, 102-103). Roku 1968 byla zrušena kyperská armáda, tudíž Národní garda byla jedinou pravidelnou armádou řeckokyperské vlády. Na tureckokyperské straně vojenskou aktivitu zajišťovaly žoldnéřské ozbrojené síly, které se vydávaly za integrální součást armády Turecka. Tureckokyperští bojovníci dostávali měsíční plat 40 liber a jak Pupti podotýká, těžko by mladý, méně kvalifikovaný muž našel lepší práci (Pupti, 1974, 124-125).

Roku 1968 Makarios zrušil ekonomickou blokádu a vytvořil se prostor pro vnitrokyperský dialog. V roli vyjednaváčů byli Glafkos Kleridis²⁶ (předseda parlamentu Kyperské republiky) a Rauf Denktaş²⁷ (představitel nacionálního směru tureckokyperského prostředí). Oba reprezentanti předem vyloučili enosis i taksim. I přes snažné ústupky obou stran se vyjednavací nedobrali kompromisu. Za hlavní překážku byla považována vzájemná nedůvěra už proto, že cílem prezidenta Makaria bylo enosis, což často ve svých projevech dával najevo. Vztahy mezi Athénami a Nikósií nebyly valné (řecká vláda na mezinárodním poli nechtěla

²⁵ Ekonomické embargo se oficiálně týkalo jen vojenského materiálu, za nějž bylo považováno i topivo, pohonné hmoty, stavební materiál i šatstvo (Hradečný, 2000, 97).

²⁶ Glafkos Kleridis (Γλαύκος Κληρίδης) byl od roku 1993 prezidentem Kyperské republiky.

²⁷ Rauf Denktaş – tureckokyperský politik, 1964-1968 v emigraci (vypovězen pro podněcování srážek na Kypru mezi kyperskými Řeky a Turky), 1973-1975 viceprezident kyperské republiky, od r. 1975 prezident Federativního tureckého státu Kypr, od r. 1983 prezident TRNC (Universum, 2000, 353).

prosazovat Makariovy myšlenky), zato kyperští Turci udržovali s Ankarou velmi dobré vztahy (Hradečný, 2000, 102-105).

5.3 70. LÉTA

Konfliktní vztahy athénské vlády a kyperského prezidenta Makaria se projevovaly i v 70. letech, protože řecká vláda měla snahy urovnat s Tureckem spory, kdežto Makarios byl nekompromisní. Generál Grivas se vrátil na Kypr a obnovil teroristickou činnost v organizaci EOKA 2 (nazývanou také EOKA B), která byla namířena proti Makariovi a jeho stoupencům. Kromě této organizace fungovaly i jiné ilegální frakce proti Makariovi (v letech 1970 a 1973 byly uskutečněny pokusy o atentát na Makaria). Athénská vláda navíc odhalila tajné dodávky zbraní z Československa pro Makariovy ozbrojené jednotky. Tyto zbraně musely být odevzdány jednotkám UNFICYP. Athénská vláda v roce 1972 předložila Makariovi nótu, ve které požadovala reorganizaci kyperské administrativy. V roce 1973 se po volbách v Turecku dostala do vládnoucí koalice islámsko-fundamentalistická strana a to bylo možná příčinou turecké radikálnější zahraniční politiky. V Řecku se vláda také změnila (prosazovala ultranacionalistický kurs). Cílem bylo svrhnout Makaria a následně usilovat o enosis. Řecká vojenská junta chtěla těchto cílů dosáhnout převratem na Kypru. Impulzem k akci se stala nóta, kterou zaslal Makarios řeckému prezidentovi Gizikisovi, v níž ostře kritizoval řeckou politiku vměšování v záležitostech kyperské otázky. Operace byla zahájena 15. července 1974, ale řecká junta narazila na tvrdý odpor kyperských bojovníků. V čele Kypru stál nyní Nikos Samson²⁸, Makarios odešel do exilu. Aby se Řecko vyvarovalo protiakce Turecka, vydávalo tuto operaci za vnitrokyperskou revoluci, která nemá nic společného se snahami o enosis. Turecko tuto vojenskou akci ihned zhodnotilo jako řeckou invazi na Kypr a narušení mocenské rovnováhy. Turecký premiér požádal Velkou Británii o vojenskou pomoc, ale žádosti nebyly vyslyšeny. I přes americké snahy konflikt zastavit, se Turecko rozhodlo pro protiúder (Hradečný, 2000, 107-112). Když se americký ministr zahraničí dozvěděl o tureckém protiúderu, varoval Turky, že jejich invaze bude mít dalekosáhlé důsledky a že s ní ostře nesouhlasí (Warner, 2009, 137).

Turecká armáda se na Kypru vylodila 20. července 1974 na severním pobřeží u města Kyreneia pod záminkou znovunastolení ústavního pořádku. Operace měla jméno Attila. Během tří dnů obsadila turecká armáda 3 % území. K ustavení příměří mezi oběma stranami došlo 3.

²⁸ Nikos Samson (Νίκος Σαμψών) – také vůdce teroristické organizace EOKA (Warner, 2009, 138).

den. Mezitím se v Ženevě konaly dvě mezinárodní konference za účasti Řecka, Turecka a Velké Británie. Jednání však byla příliš zdlouhavá a kontraproduktivní, což umožnilo Turecku navýšit vojenský kontingent na severu ostrova. Turci zahájili mohutnou ofenzivu opět za účelem „obnovení ústavního pořádku“ (Košťál, 2004, 18). Hradečný (2000, 115) dodává, že druhý turecký zásah představoval přímou invazi a neměl již nic společného s dřívějšími deklaracemi Ankary o ochraně kyperských Turků.

Při této invazi byla zničena zejména turistická oblast Famagusta a zemědělsky vyspělý region Morphou. Turecká armáda celkově obsadila 36 % území (3355km²) a ostrov přetla demarkační Attilova linie. Území nyní obsazené Turky představovalo 70 % hospodářského potenciálu Kypru. Až třetina řeckokyperského obyvatelstva byla vyhnána ze svých domovů a přesídlila se do jižní části ostrova. Tisíce lidí přišly o život (Košťál, 2004, 18). Od této události je pohřešováno 1 619 kyperských Řeků, kteří se dostali do tureckého zajetí (Black, 2001, 23). Dle informací Tiskové a informační kanceláře Kyperské republiky byli někteří pohřešovaní lidé před zmizením viděni ve věznicích v Turecku a na okupovaném území. I přes snahu řeckokyperských politiků nebylo možné přesvědčit tureckou stranu o ověření osudu těchto lidí či identifikaci pozůstatků (Košťál, 2004, 18). Navíc po invazi došlo k přílivu ilegálních osadníků z Turecka, kteří počtem více než dvojnásobně převyšují počet tureckých Kypřanů, což má vážné sociální a politické důsledky (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008, 8). Po kyperských Řecích nemělo v severní části ostrova nic zůstat. Z původně pěti set řeckokatolických kostelů zůstalo jen pět, které nyní slouží svému účelu (ostatní byly buď zdemolovány, nebo slouží jako skladiště, veřejné záchody či kluby). Jejich vybavení bylo rozkradeno a prodáno na černém trhu. Zlaté a stříbrné liturgické předměty byly většinou roztaveny a prodány na váhu (Košťál, 2004, 18).

Tureckou invazí skončilo 300 let trvající soužití kyperských Řeků a Turků. Na obsazeném území, které bylo uzavřeno Attilovou linií, docházelo k nemilosrdnému vyhlazování řeckých Kypřanů. Na okupované půdě bylo rozmístěno přes 35 000 vojáků, což z daného území činilo jednu z nejmilitarizovanějších oblastí světa (Košťál, 2004, 18). Roku 1974 byl Kypr de facto rozdělen na dvě části na teritoriální bázi (Dundas, 2004, 88). Turecká invaze vyvolala vlnu pobouření v celém světě, zejména v Řecku a tato událost se velmi negativně promítla do budoucích řecko-tureckých vztahů (Hradečný, 2000, 115).

Nacionalističtí extremisté vyzývali k vyhlášení války Turecku. Řecko vystoupilo z vojenské struktury NATO (byť nadále zůstalo jejím členem). Spojené státy a západní spojenci byli kritizováni za vlažný přístup k invazi na Kypru, tudíž se řecká politika snažila přimět USA,

aby prováděli nátlakovou politiku vůči Turecku a požadovali, aby byl na Kypru obnoven status quo ante (Hradečný, 2000, 116). Black (2001, 23) rovněž uvádí, že se měly Spojené státy více angažovat, protože Řecko i Turecko byly jejich „klientské státy“. (USA roku 1975 vyhlásily embargo na vývoz zbraní do Turecka (Hradečný, 2000, 116).

Athény oficiálně rezignovaly na myšlenku enosis a vyhlásily, že kyperská otázka představuje výhradně vnitrokyperský problém, který může být úspěšně vyřešen stažením tureckých jednotek a jednáním zástupců obou tamních komunit. Zároveň se Řecko snažilo kyperskou otázku internacionalizovat především na poli OSN. Řecká vláda si také uvědomovala, že vstupem do Evropského hospodářského společenství (EHS) by získala lepší politické a ekonomické postavení a zároveň „psychologickou výhodu“ nad Tureckem. V červnu 1975 Řecko podalo oficiální žádost o vstup do EHS, jejímž členem se stalo roku 1981. Turecko velmi znepokojovala nejen řecká zahraniční politika, ale také fakt, že státy EHS vyslovovaly pochybnosti o turecké demokracii a dodržování lidských práv, zejména vzhledem ke kurdské menšině (Kurdové tvoří cca 10 % obyvatelstva v Turecku). Turecko se v těchto letech potýkalo s vážnými ekonomickými a sociálními problémy. V žádném případě se ale nechtělo zřici zabraného území na Kypru. Kyperská Turci vyhlásili na obsazeném území „Turecký federativní stát Kypr“ a kladli důraz na nacionální homogenizaci území (Hradečný, 2000, 117). Prvním prezidentem tohoto útvaru se stal Rauf Denктаş, který zastupoval zájmy turecké menšiny již od roku 1960 (Košťál, 2004, 21).

V letech 1977 – 1979 byly mezi kyperskými Řeky a Turky uzavřeny základní dohody, které určovaly základní parametry pro uspořádání sporu. Cílem bylo ustavení bizonální federace s nedílnou suverenitou a jediným kyperským občanstvím. Dohody také stanovovaly uznání existence dvou národnostních a státotvorných skupin, jejímž příslušníkům by měla být zajištěna ochrana základních práv a svobod (Košťál, 2004, 21).

5.4 80. LÉTA

Podle Hradečného (2000, 129-131) se počátek 80. let opět nesl ve znamení konfrontace a prohlubování nedůvěry mezi Řeky a Turky. Vláda řeckého premiéra Papandrea²⁹ chtěla vést jednání o kyperské otázce pouze pod podmínkou, že Turecko stáhne vojenské jednotky

²⁹ Andreas Papandreu (Ανδρέας Παπανδρέου) – V roce 1974 založil stranu levého středu Panhelénské socialistické hnutí, od r. 1981 do r.1989 řecký premiér (Universum, 2000, 123).

z kyperského území. Papadreu předložil návrh, aby byly všechny cizí jednotky z ostrova staženy a jejich úlohu by přebral mírový sbor UNFICYP. V roce 1983 tureckokyperská politická reprezentace za podpory Turecka vyhlásila na okupovaném území Tureckou republiku severního Kypru (TRNC), což Rada bezpečnosti OSN odsoudila a vyzvala k respektování nezávislosti, celistvosti a svrchovanosti Kyperské republiky a prohlásila právní neplatnost TRNC (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008).

Pod tlakem mezinárodního společenství a zejména Spojených států v srpnu 1984 započaly „přibližovací rozhovory“. Těm předsedal generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuéllar, který předložil návrh rámcové dohody, aby se Kyperská republika stala federálním bizonálním státem, v němž by obě komunity měly rovnoprávné postavení v ústřední správě. Kyperský prezident Kyprianu³⁰ (s podporou řeckého premiéra Papandrea) tento návrh nepodepsal zejména proto, že v něm nebyl obsažen odchod tureckých vojsk (Hradečný, 2000, 133-134).

Další krize ve vývoji řecko-tureckých vztahů nastala v roce 1987 a to o statut Egejského moře. Konec 80. let se ale nesl ve znamení sbližování řecko-tureckých vztahů poté, co Turecko podalo přihlášku do Evropské unie. Ta byla ale odložena (Bertrand, 2003, 1-2). Dle Bureše (2000, 16) pokus o komplexní řešení krize umožnil tzv. „Davoský mírový proces“ (1988-1992). Tento proces byl prozíravě oddělen od kyperské otázky a vedli jej řecký premiér Papadreu a turecký premiér Özal³¹. V roce 1988 bylo podepsáno Memorandum o porozumění o respektování suverenity, právo využívat volné moře a vzdušný prostor. Dle autora nebyl Davoský proces příliš úspěšný, ale vzniklé dokumenty posloužily jako základ pro další jednání (Bureš, 2000, 16).

5.5 90. LÉTA

Na počátku 90. let opět došlo k nárůstu napětí mezi komunitami po události, kdy řeckokyperští studenti strhali turecké vlajky podél Zelené linie a byli následně zatčeni a vězněni. Od této doby bylo překračování linie dovoleno pouze diplomatům. Vyhrocení vztahů ale následovalo hlavně proto, že řecká část Kypru podala v červnu 1990 žádost o členství v Evropské unii. (Black, 2001, 23). Tureckokyperská politická reprezentace označila tento akt za

³⁰ Spyros Kyprianu (Σπύρος Κυπριανού) – 1960-1972 ministr zahraničí, 1976 založil stranu demokratická fronta, 1977-1988 kyperský prezident (Drška a kol., 1993, 373).

³¹ Halil Turgut Özal – v letech 1989-1993 turecký prezident, kladl důraz na ekonomický rozvoj, vládl za pomoci armády, v době jeho vlády střety s Kurdy (Universum, 2000, 76).

svévolný krok, který nebyl konzultován s TRNC a ztíží možnost dosažení kompromisu kyperské otázky (Hradečný, 2000,147).

V srpnu 1996 po nepřátelských střetech u Zelené linie zemřeli dva lidé a hodně lidí bylo zraněných. Několik stovek řeckokyperských motorkářů zkoušelo linii „prorazit“. V důsledku toho se ukázalo, že mírové jednotky OSN nezabezpečily dostatečnou ochranu. (Black, 2001, 24). V červenci 1997 byla uzavřena dohoda o poskytnutí výměny informací o pohřešovaných osobách (po turecké invazi). Když mělo o rok později dojít k exhumaci pozůstatků zahynuvších Řeků, turecká strana to odmítla s odůvodněním, že tato praxe nebyla předmětem dohody (Košťál, 2004, 18).

V polovině 90. let se dostavila další výrazná krize v řecko-tureckých vztazích a to spor o neobydlený ostůvek Imia (turecky Kardak). Spor začal tím, když kapitán turecké lodi narazil na útesy tohoto ostrova a odmítl nabídku pomoci řeckého plavidla s tím, že se nehoda odehrála na území tureckého státu (Řekové totiž považovali ostrov Imia za své území, naopak Turci za jakousi „šedou zónu“). Starosta Kalymnu, sousedního ostrova, nechal na Imii vyvěsit řeckou vlajku. Ta byla ale tureckými novináři za velké pozornosti médií odstraněna a nahrazena vlajkou tureckou, ale vzápětí zde Řekové zase vyvěsili svou vlajku. Tato ze začátku nevinná třenice se rozrostla do velkých rozměrů a vyvolala obnovení řady dalších egejských sporů a málem dorostla do válečného střetu (Hradečný, 2000, 164-166). Premiéři Řecka a Turecka v souvislosti s egejskou krizí přijali tzv. Madridský dokument, ve kterém se mimo jiné zavazovali k respektování vzájemných legitimních a životních zájmů v Egejském moři a k řešení sporů mírovými prostředky, nikoliv použitím vojenské síly (Bureš, 2000, 16).

V roce 1997 byly zahájeny rozhovory o vstupu Kyperské republiky do EU, což vyvolalo pobouření na turecké straně (Košťál, 2004, 19). Turecko a TRNC zahalily spory, zda může Kyperská republika i přes nesouhlas TRNC vstoupit do EU a považovaly to za porušení mezinárodních závazků (v době vzniku Kyperské republiky zapovězen vstup do organizací, jejímiž členy by nebyly garanční mocnosti – tedy Řecko a Turecko). Kyperská republika na to zaujímala stanovisko, že tato ujednání z let 1959-1960 jsou již překonána a že Turecko nemá právo zasahovat do diskuze mezi Kyperskou republikou a Evropskou unií. Téhož roku se předmětem sporů na Kypru stala tzv. raketová krize. Vláda Kyperské republiky chtěla zakoupit několik raketových systémů od Sovětského svazu. Turecko reagovalo sepsáním dokumentů o zvýšené vojenské a ekonomické podpoře TRNC. Kyperský prezident prohlásil, že rakety na ostrově umístěny nebudou, pokud se do léta 1998 podaří vyřešit kyperskou otázku a navrhoval úplnou demilitarizaci ostrova (Hradečný, 2000, 168-170).

V průběhu roku 1997 došlo pod patronátem generálního tajemníka OSN Kofiho Annana ke znovuoobnovení jednání obou kyperských představitelů (Kleridise a Denктаše). Neochota obou stran ke kompromisu vedla opět k nezdaru jednání (Hradečný, 2000, 170-171).

V roce 1998 se konal summit EU v Lucemburku, kde se jednalo o nových členských státech. Turecko nebylo přijato pro zahájení předvstupních rozhovorů, protože nesplňovalo kritéria dané EU. Turci toto rozhodnutí brali jako hluboké ponížení (Hradečný, 2000, 176). Pro tureckou stranu byl úspěšný summit v Helsinkách následujícího roku, kde byl Turecku přiznán statut kandidáta do EU. Tento summit zbavil tureckokyperské představitele možnosti blokovat vstup Kyperské republiky do EU, neboť tento vstup již nebyl podmiňován vyřešením kyperské otázky (Bureš, 2000, 17). Evropská rada totiž prohlásila, že vyřešení konfliktu a sjednocení ostrova je žádoucí, ale není bezpodmínečně nutné pro přijetí Kypru do EU. Díky tomuto ústupku Řecko souhlasilo s udělením kandidátského statusu Turecku. Mezi evropskými politiky panovaly značné obavy z „importu“ kyperského problému do EU (Siegl, 2002, 11-12).

5.6 PO ROCE 2000

Roku 2001 byl v tureckém parlamentu projednáván tzv. Akční plán postupu vůči Kypru. Plán obsahoval úplnou integraci okupovaných území z finančního, ekonomického a vojenského hlediska. Ve stejném roce Turecko zrušilo dovozní cla na výrobky z TRNC. Turecký premiér Ecevit prohlásil, že integrace TRNC s Tureckem může mít dvojí podobu. Buď dojde k anexi TRNC Tureckem, nebo autonomistický režim TRNC zůstane zachován, ale omezen tureckou bezpečností a zahraniční politikou. V případě přijetí Kyperské republiky do EU by Turci zapracovali na konfедераčním uspořádání vztahů Turecka a TRNC. S touto možností ale většina tureckých Kypřanů nesouhlasila. Ani obyvatelé Turecka nechtěli připojení TRNC k Turecku (dle výzkumu veřejného mínění, prováděného v tureckých metropolích v roce 2001). Také mnoho zemí ostře nesouhlasilo s anexí TRNC (př. Velká Británie, Irsko, Ruská federace). Ve stejném roce byla zahájena nová vyjednávání mezi komunitami pod záštitou Kofiho Annana, generálního tajemníka OSN. Vůdce tureckokyperské politické reprezentace Denкташ namítal, že to je jen ztráta času, což pobouřilo politickou opozici TRNC, která Denкташovo prohlášení nazvala historickou chybou. Také ostatní státy se snažily přimět Denктаš k dalšímu jednání a až po soustředěném diplomatickém tlaku Denкташ svolil k vyjednávání s prezidentem Kyperské republiky Glafkosem Kleridisem pod patronátem poradce OSN Alvara de Sota. V lednu 2002

byla započata dvoustranná jednání s cílem konečného řešení kyperské otázky. Kofi Annan oběma stranám zaslal svůj rámcový plán na řešení kyperského problému. V prosinci 2002 zasedala Evropská rada v Kodani a Annan žádal Denktaše, aby se zde dostavil, ten se ale ze zdravotních důvodů omluvil. Právě v Kodani bylo schváleno přijetí Kyperské republiky do EU k 1. květnu 2004. Několik dní po kodaňském summitu propukly v TRNC demonstrace. Více než 30 000 kyperských Turků demonstrovalo proti Denktašovi a žádali vyřešení kyperské otázky dle Annanova plánu. V únoru 2003 vyšlo do ulic přes 50 000 lidí, kteří požadovali Denktašovu rezignaci v případě nenalezení řešení do konce roku 2003 a zároveň byl vznesen požadavek sjednocení TRNC s Kyperskou republikou, tudíž společné vstoupení do EU. V únoru 2003 byl v řecké části zvolen nový prezident – Thassos Papadopoulos. Denktaš na počátku března striktně Annanův plán odmítl a prozatím znemožnil konání případného referenda v TRNC o tomto plánu. Turecko bylo několikrát mezinárodně pokáráno. Například Evropským soudem pro lidská práva za to, že neprávem okupuje suverénní stát a promítá do současnosti neblahé dědictví minulosti, se kterým se není schopno vyrovnat (Košťál, 2004, 20-22).

24. dubna 2004 se na Kypru na obou stranách konalo referendum o přijetí Annanova plánu (znovusjednocení ostrova, konfederativní uspořádání, společný vstup do EU). Účast voličů byla mimořádně vysoká (88 % v řecké části, 87 % v turecké části). Annanův plán však skončil neúspěchem, i když 64,9 % kyperských Turků hlasovalo pro, 75, 8 % kyperských Řeků bylo proti, tudíž ostrov opět nebyl sjednocen (Euroskop, 2004). Kyperský prezident Papadopoulos nabádal občany, aby hlasovali proti dohodě, protože nebyl spokojen s některými částmi plánu, například omezenými právy řeckokyperských uprchlíků na návrat do svých původních domovů na sever ostrova (omezený počet navrátilších a omezené právo nabývat nemovitosti) a také s do určité doby trvající tureckou vojenskou přítomností (Euractiv, 2004). Bylo zřejmé, že skutečnou překážkou k vyřešení kyperské otázky byl nekompromisní postoj kyperských Řeků a řeckokyperské úřady chtěly vyvrátit dojem, že právě Nikósie má primární odpovědnost za neúspěch snah o znovusjednocení ostrova (Oğuzlu, 2010, 74). Ale řečtí Kypřané plán odmítli, protože neřešil hlavní otázky, které je znepokojovaly (Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008, 20).

Do EU tedy de facto vstoupila jen řecká část ostrova. Otázkou vstupu Kyperské republiky do EU se zabývá protokol číslo 10 Přístupové smlouvy. Z protokolu vyplývá, že do EU vstupuje Kyperská republika jako celek (a to včetně území, které vláda v Nikósii nemá pod efektivní kontrolou, tzn. území TRNC). Na území TRNC nebudou až do vyřešení kyperské otázky aplikována pravidla právního řádu Evropské unie. Podle protokolu 10 neznamená demarkační

linie mezi etniky vnější hranici EU. Na druhé straně je uznána nutnost zavést speciální pravidla pro pohyb osob, zboží a služeb. Pokud chtějí obyvatelé TRNC využívat např. volného pohybu osob, musejí mít pas Kyperské republiky (v praxi mají tito obyvatelé jen pas TRNC nebo Turecka). Po kladném vyjádření kyperských Turků v referendu o sjednocení Kypru zavedla EU tzv. preferenční režim pro tureckokyperské výrobky. Je zajímavé, že na Kypru se jako v jediné členské zemi EU nekonalo referendum o vstupu do EU (Euroskop, 2011). Další snahy o dohodu mezi komunitami začaly v roce 2006, kdy se sešli zástupci komunit, prezidenti Thassos Papadopoulos a Mehmet Ali Talat. Jejich jednání však bylo bezvýsledné. V únoru 2008 se v řecké části konaly prezidentské volby, ve kterých zvítězil Dimitris Christofias (Δημήτρης Χριστόφιας) (Oğuzlu, 2010, 75).

Tisková a informační kancelář Kyperské republiky (2008) uvádí prohlášení prezidenta Christofiase po vyhraných volbách:

„Mým cílem v prezidentském úřadě je dosáhnout spravedlivého, životaschopného a prakticky uskutečnitelného řešení, které ukončí okupaci a kolonizaci naší země. Řešení, které znovu nastolí svrchovanost, nezávislost, územní celistvost a jednotu Kyperské republiky a zabrání dalšímu vojenskému vměšování do vnitřních záležitostí naší země ze strany cizích mocností. Řešení, které znovu sjednotí území, obyvatelstvo, instituce a hospodářství naší země v rámci federace dvou zón a dvou komunit.

Federální Kyperská republika sestávající se ze dvou zón a dvou komunit musí jednotně spravovat své území, jednotně vystupovat na mezinárodním poli a dávat svým občanům jedno občanství. Řešení se musí zakládat na rezolucích Spojených národů, které se týkají Kypru, jakož i na mezinárodních konvencích o lidských právech.

Požadujeme, aby toto řešení obnovilo a chránilo lidská práva a základní svobody všech obyvatel Kypru, řeckých Kypřanů, tureckých Kypřanů, Arménů i Latinů a to včetně práva na návrat a práva na vrácení majetků uprchlíků.

Požadujeme, aby toto řešení obsahovalo stažení tureckých okupačních vojsk a demilitarizaci Kyperské republiky. Naším konečným cílem zůstává demilitarizace celého Kypru.“

Dimitris Christofias, 28.2.2008.

Vyjednávání mezi prezidenty obou etnik byla zahájena 3. září 2008 a tentokrát byl proklamován cíl komplexního řešení problému a vyhlášení dalšího referenda. Oba prezidenti opětovně potvrzovali závazky na bizónální federaci s politickou rovností v souladu s rezolucemi Rady bezpečnosti OSN. Toto partnerství by vedlo k ustavení federální vlády stejně jako k ustanovení tureckokyperského konstitutivního státu a řeckokyperského konstitutivního státu, které by měly rovný status (Oğuzlu, 2010, 75). Server Euractiv (2009) dle slov kyperského diplomata Emilia upřesňuje, že by se jednalo o přechod od unitárního státu k federálnímu, dvojpásmovému státu a státu s dvojím společenstvím. Rozhovory budou zprostředkovány Alexanderem Downerem, zvláštním vyslancem OSN na Kypru a bývalým ministrem zahraničí Austrálie.

Komplexní řešení je ale stále v nedohlednu, neboť existuje stále mnoho neshod v otázkách tureckých armádních složek na ostrově, administrativní struktura nového státu, garance postavení Turecka v této otázce, vzájemné hranice konstitutivních států a nevyřešená vlastnická práva na majetek Řeků, kteří po invazi opustili svá sídla na severu (Oğuzlu, 2010, 75). Ministerstvo zahraničních věcí České republiky varuje před koupí nemovitosti právě v TRNC, právě kvůli nedořešené otázce původních nemovitostí kyperských Řeků v této oblasti (MZV ČR, 2011).

Vyjednávání o sjednocení ostrova je přitom velice důležité i pro samotné Turecko, neboť rozdělený Kypr je jednou z hlavních překážek vstupu Turecka do Evropské unie (Euroskop, 2009).

5.7 KYPERSKÝ KONFLIKT PODLE TYPOLOGIE ETNICKÝCH ČISTEK

Bell-Fialkoff (2003) rozebírá kyperský konflikt v knize Etnické čistky z hlediska typologie těchto čistek. Podle něj kyperský problém splňuje kritérium nesmiřitelných etnických konfliktů. Čistky obecně pokrývají širokou škálu jevů (hraničními mezemi jsou genocida a na opačné straně jemný nátlak na emigraci, která musí být vynucená a násilná).

V době turecké invaze na Kypru v roce 1974 asi 180 000 kyperských Řeků uteklo na jih, tisíce kyperských Turků muselo utéct na sever, ale tisíce lidí uvízlo na nesprávné straně rozděleného ostrova. Pro vyřešení problému se politické reprezentace obou stran rozhodly na výměně (přeskupení) obyvatelstva. Takto bylo rozhodnuto na přelomu srpna a září 1975 na konferenci ve Vídni. Toto přeskupení obyvatel bylo založeno na dobrovolném základě, tudíž se

mnoho kyperských Řeků rozhodlo, že zůstanou na severu, ale život v etnicky nepřátelském prostředí nebyl jednoduchý, tudíž v květnu 1987 jich na severu žilo už jen 78 a naopak na jihu žilo jen 130 kyperských Turků.

Etnická čistka na Kypru je charakterizována odchodem pod tlakem a ze strachu, dále hlubokou nenávistí. Typologii čistek obecně ztěžuje fakt, že skupina sama se může vidět jinak, než jak ji vidí ostatní. Bell-Fialkoff zařazuje kyperský konflikt mezi „spící konflikty“, v minulosti totiž způsoboval značné mezinárodní problémy, nebyl nikdy vyřešen – ale válka je přesto velmi nepravděpodobná už proto, že Turecko žádá vstup do Evropské unie. Spícím je konflikt nazván také proto, že v budoucnu hrozí jeho „výbuch“.

Z historického hlediska lze rozdělit čistky na 3 základní skupiny: ekonomické (politický nástroj ke kontrole cizích území), nábožensky motivované a etnické. Kypr autor zařazuje mezi čistky etnické. Kyperský konflikt je specifický v tom, že má širší geografický rozsah, protože kromě místních protivníků jsou v bezprostřední blízkosti ve hře dvě větší soupeřící komunity (Řecko a Turecko).

Dále autor spekuluje o možných teoretických cestách řešení tohoto konfliktu na základě tzv. **Indexu přesídlení**. Index přesídlení sestává z těchto složek: *historické přednostní právo* (které z etnik obsadilo dříve konfliktní oblast), *šikanování* (které etnikum bylo druhým etnikem historicky šikanováno), *vnější ohrožení* (nebezpečí zásahu ve prospěch jedné ze soupeřících stran etnickými „bratřenci“ v blízkosti konfliktní oblasti – tzn. měří zranitelnost postavení určitého etnika) a *početní převaha* (situace, kdy jedno etnikum tvoří více než 50 % obyvatelstva území). Výpočet se provádí tak, že za jednotlivé složky přiřazujeme číselné hodnoty (od -1,0 do +1,0), například hodnotu + 1,0 přidělíme etniku, které má historickou přednost, tudíž druhému etniku přidělíme zápornou hodnotu – 1,0. U vnějšího ohrožení etnikum, které je ohroženo zvenčí dostává kladnou hodnotu, etnikum, které není takto ohroženo, dostává zápornou hodnotu. V případě Kypru, bude mít jak řeckokyperské, tak tureckokyperské etnikum kladnou hodnotu, protože jsou obě ohrožena zvenčí (Řeckem a Tureckem). Stanovit hodnotu šikanování je složitější, protože téměř každé etnikum je v průběhu let viníkem i obětí, takže tady porovnáváme, které činy byly vážnější. V případě šikanování dělíme hodnoty u viníků následovně: A. Genocida = -1,0. B. Surové vyhnání celého etnika totalitním režimem, doprovázené kulturní genocidou = -0,8. C. „Neorganizované“ masakry = -0,6. D. Pronásledování, hromadné zatýkání a věznění = -0,4. E. Diskriminace = -0,2. Oběti dostanou v těchto případech kladné hodnoty.

Tabulka č. 1 : Dosazení hodnot Indexu přesídlení

Etnikum	Historická přednost	Šikanování	Vnější ohrožení	Početní převaha	Index
Kyperští Řekové	+1,0	+0,3	+0,7	+1,0	+3,0
Kyperští Turci	-1,0	-0,4	+0,3	-1,0	-2,1

Zdroj: Bell-Fialkoff, 2003, 286.

Bell-Fialkoff (2003) vysvětluje hodnotu Indexu v případě Kypru takto: Řekové mají celkově kladnou hodnotu proto, že osídlili ostrov Kypr o 3000 let dříve než Turci, v řecko-turecké konfrontaci trpěli více, poněvadž žili pod stálou tureckou hrozbou, co se týče vnějšího ohrožení, Turecko je považováno za silnější než Řecko, tudíž je potenciálně nebezpečnější a z hlediska početní převahy je kladná hodnota jasná (cca 77 % všech obyvatel Kypru tvoří kyperští Řekové). Autor z těchto čísel vyvozuje 2 teoretické návrhy možného přesídlení některého z etnik pro konečné vyřešení situace a udává následující argumenty pro a proti:

1. Odsun turecké komunity

- Přesun a následné usídlení cca 265 000 kyperských Turků a tureckých usedlíků by pro Turecko mělo být proveditelným úkolem (v roce 1989 Turecko usídlilo přibližně stejný počet Turků z Bulharska)
- Jako kompenzaci by mohli dát Řekové Turkům několik řeckých ostrovů v Egejském moři nebo část území Thrákie³² (což by dle mého názoru vedlo k dalším konfliktům)

2. Odsun řecké komunity

- Přesídlení početné řeckokyperské komunity (cca 800 000 lidí) do Řecka by pro Řecko znamenalo vážné problémy
- Na druhou stranu – v Řecku klesá počet obyvatel (ochotně přijali tisíce pontských Řeků³³ přicházejících z bývalého Sovětského svazu), tudíž by to z tohoto hlediska bylo pro Řeky výhodné

³² Thrákie – historické území rozprostírající se na území Řecka, Bulharska a Turecka. Řecká Západní Thrákie má rozlohu 8 578 km², jedná se o převážně zemědělskou oblast (Encyklopedie Všechno o Zemi, 1998, 684).

³³ Pontští Řekové – Řekové z maloasijské pobřežní krajiny při Černém moři

- Řecko má rozsáhlé zkušenosti s usidlováním tisíců uprchlíků
- Repatriace pontských a kyperských Řeků (se zahraniční pomocí) by dodalo řecké komunitě na životnosti (početné řecké komunity se v Evropě a Spojených státech asimilovaly)
- Řecko by mohlo od Turecka dostat jako územní kompenzaci Rumélii³⁴

Bell-Filkoff shrnuje, že ze strategického zájmu a v zájmu definitivního řešení by byla výhodnější druhá volba (tedy přesídlení řeckokyperské komunity do Řecka), ale z hlediska oprávnění by byla relevantní první volba (přesídlení turecké menšiny do Turecka). Závěrem dodává, že v případě vojenského konfliktu mají obě etnika „kam jít“, což u spousty etnických konfliktů ve světě není možné (př. Srí Lanka, Rwanda a Burundi) (Bell-Fialkoff, 2003, 11-305).

5.8 SROVNÁNÍ POJETÍ HISTORIE V UČEBNICÍCH DĚJEPISU ROZDĚLENÉHO KYPRU

Kyperský sociální antropolog Yiannis Papadakis se ve svém díle *Narrative, Memory and History Education in Divided Cyprus* (2008) zabývá porovnáváním učebnic dějepisu řeckokyperské a tureckokyperské komunity. Hned v úvodu poznamenává, že školní učebnice obou etnik jsou založeny na shodném principu etnického nacionalismu. Typickým rysem těchto učebnic je zaměření se na vlastní utrpení a zamlčování utrpení druhých, dále legitimizace těchto činů a ignorování vzájemného ovlivňování obou etnik. Dle Papadakise je dalším společným znakem učebnic kladení důrazu na výklad řecké či turecké historie, zatímco historii samotného Kypru je věnováno méně času.

V případě řeckokyperských učebnic dominuje model řecké historie ve třech hlavních obdobích: starověké Řecko, byzantské období a dějiny moderního Řecka (důraz na vytvoření řeckého státu a osvobození se od turecké nadvlády). Historická kontinuita helénismu³⁵ podle učebnic přetrvává od starověkých dob až do dob moderních. Na přebalu jedné z učebnic historie pro základní školy je přímo psáno: „Kypr je a byl řecký a nic než řecký“, dále je zde zmiňováno, že „Kypřané byli a jsou ortodoxní křesťané“. Ve všech těchto knihách je pojmenování Kypřané (*Kyprioi*) ekvivalentem k pojmenování Řekové (*Ellines*). Papadakis uvádí argument Koullapise,

³⁴ Rumélie – historické území v JV Evropě, patří zde JV Bulharsko, řecká Thrákie a velká část Makedonie (Universum, 2000, 216).

³⁵ Helénismus – termín užívaný pro období od vlády Alexandra Velikého, řecká kultura, umění, jazyk a filosofie expandovaly až na Přední východ (Universum, 2003, 338).

že toto pojetí vštěpuje Kypřanům vědomí, že od Mykénského období na Kypru nežilo jiné domorodé obyvatelstvo kromě Řeků, a tudíž je přítomnost jiných národů na Kypru přinejmenším parazitická (Koullapis in Papadakis, 2008, 132). Na základě etnického nacionalismu se v těchto knihách mylně zaměňují pojmy Osman a Turek, například u kapitol „Dobytí Nikósie Turky“. Turci v učebnicích vystupují jako barbaři, kteří se „jednoho dne“ rozhodli dobýt Kypr. Z velké části jsou v kapitolách o kyperské historii do detailu popisovány hrůzy, kterých se Turci dopustili na Řecích. Co se týče osmanské historie, ta je předkládána jako nucená islamizace (*exislamizoi*).

Období mezietnického násilí v 60. letech je popisováno výhradně ze strany řeckých Kypřanů. Kyperští Turci zde vystupují jako ti, kteří začali jako první provokovat, tudíž jsou za celý kyperský konflikt zodpovědní. Samotný původ kyperských Turků je vysvětlován tak, že jsou to potomci islamizovaných řeckých kmenů, původem z Anatólie. Tento argument tedy zpochybňuje existenci kyperských Turků jakožto etnické skupiny. Zpráva komise pro vzdělávací reformy (2004) zhodnotila, že výuka dějepisu je v charakteru heleno-etnická a náboženská.

V případě tureckokyperských učebnic panoval až do roku 2004 stejný systém. Knihy dějepisu měly na přebalu Atatürka, tureckou vlajku a opěvovaly samozvanou Severotureckou kyperskou republiku. Historie Kypru zde začínala dobytím Kypru Osmany v roce 1571, což je prezentováno jako velice důležitá část historie, protože tím Kypr zpečetil svůj charakter. Nejobsáhlejší část byla věnována historii Osmanské říše a moderního Turecka. V učebnicích pro střední školy bylo psáno, že „z historicko-geografického, strategického a ekonomického hlediska je Kypr spojen právě s Anatólií“, přičemž pro Řeky nemá žádný význam. Celé Osmanské období je vykreslováno jako éra svobody a pokroku. Osmané podle těchto učebnic přišli na Kypr, aby zachránili kyperské Řeky před benátskou krutovládou, zatímco revolty ze strany Řeků proti Osmanům jsou popisovány jako nevděčné chování a využívání osmanské tolerance. Kyperští Řekové jsou nazýváni slovem „Rum“, což je turecké označení také pro řeckou ortodoxní komunitu žijící v Osmanské říši a dnešní Řeky žijící v Turecku (původně ve významu Byzantinec), nikoliv „Yunan“ (označení pro Řeky v Řecku). Toto označení tedy identifikuje kyperské Řeky jako předchozí subjekty Osmanské říše a neuznává jejich řeckou identitu. Turecká invaze je popisována jako úspěšná mírová operace a turecká armáda oslavována (Papadakis, 2008, 135-136).

Tabulka č. 2: Dřívější přístupy k historii Kypru

	Začátek historie	Morální centrum	Hlavní nepřítel	Záměr	Konec
Verze kyperských Řeků	Příchod Řeků na Kypr (14. století př. n. l.), helenizace Kypru	Řekové	Turci	Boj kyperského helénismu o přežití proti cizím dobyvatelům	1974 tragický („barbarská turecká invaze“)
Verze kyperských Turků	Příchod Turků (1571), poturečtění Kypru	Turci	Kyperští Řekové („Byzantinci“)	Boj kyperských Turků o přežití proti agresi kyperských Řeků	1974 šťastný („šťastná mírová operace“)

Zdroj: Papadakis, 2008, 137.

V roce 2003 byl v turecké části přijat nový koncept v učení dějepisu s cílem rozvíjení kultury míru a zdůraznění vzájemného kulturního ovlivňování. Stalo se tak po volbách, ve kterých zvítězila levicová Turecká republikánská strana (CTP). Tři nové učebnice dějepisu popisují historii ostrova od příchodu prvních obyvatel na Kypr až po současnost. Levice se totiž orientovala ke „kypriocentrismu“ na rozdíl od pravice, která prosazovala „turkocentrismus“. Přebaly knih nyní zobrazovaly sounáležitost komunit bez dělicí linie, jenž Kyprem prochází. Cílem také bylo ukázat Kypr ve světové historii. Pojem mateřská země = Turecko, byl nahrazen pojmem mateřská země = „náš ostrov“ a pojem Kypřané již znamená obě kyperské komunity. Rozdíl mezi novými a starými učebnicemi a celkovým pojetím učení dějepisu je markantní. Například kapitoly o letech 1963–1967 jsou neutrálně nazvány „Složitá období“ a léta 1967–1974 jako „Nová éra Kypru“. Z nového pojetí je patrný přesun z jednolitě historie konfliktů směrem ke kladení důrazu na vzájemnou spolupráci a koexistenci a přesun od politické historie k sociální, kulturní a ekonomické historii. Učebnice končí událostmi z roku 2004, kde popisují výsledky referenda. Výhledy do budoucna jsou otevřené, zde nezatížené minulostí viny (Papadakis, 2008, 137- 144).

6 POPIS NAVRHOVANÝCH ŘEŠENÍ

Od 50. let až doposud bylo navrhováno několik možností řešení kyperského konfliktu. Návrhy řecké strany se ze začátku opíraly o enosis, ale později kyperští Řekové přistoupili na možnost bizonální federace, avšak jen za určitých podmínek (hlavní podmínka: demilitarizace Kypru). Kyperští Turci vždy prosazovali, aby byl Kypr teritoriálně dělen podle národnostního klíče a aby jejich společenství mělo co nejvíce pravomocí. Níže je uveden přehled hlavních zvažovaných řešení, z nichž ani jedno nikdy nevyhovovalo oběma stranám.

Tabulka č. 3: Přehled plánů na řešení kyperského konfliktu

Návrh řešení	Kyperští Řekové	Kyperští Turci
Návrh lorda Radcliffa	×	-
Macmillanův plán	×	✓
Achesonův plán – 1. verze	×	✓
Achesonův plán – 2. verze	✓	×
Návrh Plaza Lasso	✓	×
Rezoluce OSN č. 219	✓	×
Denktaşův plán	×	✓
Güneşův plán	×	✓
Nimetzův plán	×	×
Návrh Péreze de Cuéllara	×	✓
Kyprianův protinávrh	✓	×
Plán Boutrose Ghálího	✓	×
Annanův plán	×	✓

Vysvětlivky: ✓ ...souhlas, × ...nesouhlas, - ...nevyjádřili se.

6.1 NÁVRH LORDA RADCLIFFA

V roce 1956, v době, kdy byl Kypr ještě pod britskou správou, vypracoval lord Radcliff návrh „ústavy“ pro Kypr. Tento návrh předpokládal rozdělení zákonodárné moci i administrativy mezi guvernéra z Velké Británie a mezi místní zákonodárný sbor, přičemž guvernér by měl neomezenou výkonnou a zákonodárnou pravomoc v otázkách národní obrany, bezpečnosti ostrova a mezinárodní politiky. Guvernér měl zároveň právo veta proti jakémukoliv návrhu zákona. Pro turecké národní společenství, jakožto menšinu, byly předvídaný zvláštní rozsáhlé výsadní práva (Pupti, 1973, 16).

Reakce: Řecká vláda i řeckokyperská představitelé o tomto návrhu odmítli jednat, protože v něm nespatovali žádný výrazný pokrok oproti minulosti. Navíc řečtí Kypřané dali britské vládě jasně najevo, že za svého jediného mluvčího považují arcibiskupa Makaria III.; ten byl tou dobou Brity vypovězen z Kypru, ale za této situace a po nátlaku Spojených států, kterým se jednalo o upevnění NATO, byl na jaře 1957 Makarios propuštěn z vyhnanství). Makarios po svém návratu prohlásil, že ani strategické zájmy Velké Británie, ani zájmy turecké opozice by neměly mít převahu nad právem kyperského lidu na sebeurčení. Nato britská vláda reagovala tvrzením, že pokud by přiznala právo na sebeurčení kyperským Řekům, musela by tak učinit i v případě kyperských Turků, což Turky výrazně vedlo k tomu, aby prosazovali rozdělení ostrova na řeckou a tureckou část (i když v té době na ostrově nebyly turecké homogenní oblasti a obyvatelstvo žilo smíšeně po celém ostrově) (Pupti, 1973, 17). Pupty dále dodává, že to byli právě Britové, kdo do celého problému vtáhli samotné Turecko.

6.2 MACMILLANŮV PLÁN

19. června 1958 předložil britský premiér Macmillan další plán. Mezi hlavní teze tohoto plánu podle Pupty (1973, 17-18) patřilo:

1. Spojení Kypru právními svazky nejen k Velké Británii, ale i k Řecku a Turecku.
2. Spoluúčast řecké a turecké vlády, které by spolupracovaly s britskou vládou na zajišťování míru na ostrově.
3. Jmenování jednoho řeckého a jednoho tureckého zástupce pro Kypr, kteří by spolupracovali s britským guvernérem pro Kypr.

4. Obyvatelé Kypru by získali kromě britského občanství i řecké nebo turecké občanství.

5. Ústava by byla založena na principu reprezentativní vlády a místní autonomie. Ústava by měla být sepsána za účasti zástupců obou národních společenství i zástupců Řecka a Turecka. Kyperské politické uspořádání by mělo následující charakter: dva zastupitelské sbory se zákonodárnou pravomocí, týkající se místních záležitostí; výkonnou radu složenou z guvernéra jakožto předsedy a ze zástupců řecké a turecké vlády a z 6 ministrů, volených z členů zákonodárných sborů (4 Řeků a 2 Turků); guvernéř by měl zvláštní pravomoc jednat v záležitostech ochrany zájmů národních společenství, zahraničních věcí a záležitostí vnitřní bezpečnosti; zástupci řecké a turecké vlády by měli právo obrátit se na zvláštní tribunál s posouzením jakéhokoliv zákonného opatření, které by podle jejich názoru diskriminovalo jedno z národních společenství.

6. Kypr by po dalších 7 let zůstal pod nadvládou Velké Británie (mezinárodní postavení ostrova by se nezměnilo).

Hradečný (2000,79) dodává, že po uplynutí doby 7 let by Velká Británie rozdělila suverenitu Kypru také mezi Řecko a Turecko. Britská vláda dále uvedla, že uvítá další opatření ze strany jak kyperských Řeků, tak kyperských Turků, která by ale umožňovala zachovat britskou nadvládu (Tirman, 2000).

Reakce: Arcibiskup Makarios Macmillanův plán odmítl, stejně jako řecká vláda, protože nechtěli připustit spoluúčast Turecka na správě ostrova a báli se omezení práv řeckokyperského obyvatelstva ve prospěch kyperských Turků. Turecká strana s návrhem souhlasila, protože jej považovala za slučitelný s Turky proklamovaným budoucím rozdělením ostrova (taksim) (Hradečný, 2000, 78-79). Makarios označil britsko-řecko-turecké partnerství nad ostrovem jako uvalení trojitého kondominia³⁶. Turci měli zájem na spolupráci s Brity na pokračování jednání tohoto plánu. Výsledkem byl nový Macmillanův plán, který Turecku přisuzoval několik výhod. Například jim přisuzoval právoplatný hlas nejen při vyjednávání o kyperské otázce na mezinárodních konferencích, ale také vliv v aktuální kyperské vládě. Pro kyperské Řeky to znamenalo, že Turci by měli právo veta proti enosis. Řekové se obávali, že se Britové a Turci proti nim spikli a 21. srpna 1958 vyzvala EOKA k bojkotu britské správy a zboží Commonwealthu³⁷ jako součást odporu proti britsko-turecké tajné dohodě. Také britská opozice

³⁶ Kondominium je jedna z forem nadvlády spočívající ve společném držení nějakého území dvěma a více státy (Klimeš, 2005, 377).

³⁷ Commonwealth – Britské společenství národů, Velká Británie je symbolickou hlavou společenství (Universum, 2000, 109).

(Labouristé) kritizovala Macmillannův plán, protože více rozděluje kyperské obyvatelstvo, místo aby je sblížoval (Timan, 2000).

6.3 REZOLUCE RADY BEZPEČNOSTI OSN č. 186/1964

Rada bezpečnosti OSN schválila 4. března 1964 jednomyslně rezoluci, která vyzývala k zastavení násilí na Kypru a apelovala na státy, aby se nevměšovaly do vnitrokyperských záležitostí. OSN uznávala legitimitu Makariovy vlády. Zároveň v rámci zachování mezinárodního míru bylo dohodnuto vyslání mírových jednotek OSN na Kypr (Hradečný, 2000, 92). Jednotky UNFICYP měly dle rezoluce mandát na zabraňování obnovení bojů, jejich úkolem je přispět k zachování a obnově veřejného pořádku a přispět k navrácení normálních podmínek (UNFICYP, 2011).

6.4 ACHESONŮV PLÁN 1964

Dean Acheson byl americký zprostředkovatel pro řešení kyperské krize. Americká diplomacie prosazovala kompromis, který by zahrnoval jak řecké úsilí o enosis, tak tureckou snahu o taksim. Acheson tedy předložil plán, který stanovoval, že většina území Kypru by byla postoupena Řecku a Turecko by mělo na ostrově svou vojenskou základnu a dva přilehlé kantony pod tureckou správou a dále by bylo kompenzováno převzetím dodekanéského ostrova Kastelorizo. Kyperští Turci by tedy žili buď v jednom z kantonů, nebo pokud by chtěli z ostrova odejít, byli by finančně odškodněni. Případným konfliktům mělo zabraňovat NATO a na dodržování lidských práv by dohlížel mezinárodní orgán. (Hradečný, 2000, 95-96). Mezinárodní komise by byla fyzicky přítomna na Kypru a dohlížela by na dodržování zvláštního statutu kyperských Turků. Logickou lokalitou pro vytvoření tureckého „mikrostátu“ by byl poloostrov Karpasia, který leží v blízkosti tureckých přístavů. (Akritas, 2009).

Přijetí Achesonova plánu by znamenalo konec Kyperské republiky jakožto státu. Američané tento plán prosazovali zejména proto, aby se do vnitřních záležitostí Kypru nevměšoval Sovětský svaz a aby Kypr neskončil jako „středomořská Kuba“ (Hradečný, 2000, 96). Podle Pupti (1973, 59) Achesonův plán určoval také zachování vojenských základen jako základen NATO, tímto by se Kypr jako celek stal vojenskou základnou NATO. Dle autorky

americké řešení zcela neodpovídalo požadavkům kyperského obyvatelstva, protože řečtí Kypřané pod pojmem enosis chápali zejména touhu po úplné nezávislosti a sebeurčení. Enosis bylo vždy spojeno s požadavkem stažení cizích jednotek z Kypru a zrušením britských vojenských základen.

Reakce: Přestože se Achesonův plán jevil jako přijatelný pro obě strany, nebyl přijat. Turecká vláda s ním sice souhlasila, ale řecký premiér Papandreu by s ním souhlasil jen za předpokladu, že turecká vojenská základna by nebyla ve vlastnictví Turecka, ale jen v dlouhodobém pronájmu. Plán jednoznačně odmítal Makarios i nacionalistická řecká veřejnost. Acheson a jeho spolupracovníci tedy vypracovali druhou verzi plánu, ve kterém byl změněn status turecké základny na dlouhodobý pronájem. Akritas (2009) dodává, že další změnou v druhé verzi plánu bylo navržení vysokého tureckého úředníka v centrální vládě, který by opatroval práva a blahobyt tureckých Kypřanů.

S druhou verzí plánu ale ostře nesouhlasila turecká vláda, tudíž byl plán opět zamítnut. Neúspěch Achesonova plánu měl politické důsledky, prohloubil averzi Američanů vůči Makariovi a ochladil vztahy mezi americkou a řeckou vládou. Pravicoví nacionalisté Papandreovi vyčítali, že promarnil šanci na enosis a že se spolčil s Makariem. Jeho pozice byla následně výrazně oslabena. Ke ztroskotání jednání o tomto plánu přispěly také boje na Kypru mezi Kyperskými Řeky a Turky, které eskalovaly v srpnu 1964 (Hradečný, 2000, 96-97).

6.5 NÁVRH GALLO PLAZA LASSO 1965

Oficiální zmocněnec OSN na Kypru Gallo Plaza Lasso roku 1965 předložil návrh, aby Kyperská republika v budoucnu existovala jako plně nezávislý demilitarizovaný unitární stát, který by rezignoval na spojení s Řeckem, nebyl teritoriálně rozdělen na dvě společenství, ale poskytoval kyperským Turkům menšinová práva. Dále doporučoval zahájení bilaterálních rozhovorů mezi kyperskými společenstvími (Hradečný, 2000, 98). Rovněž navrhoval zahrnout Všeobecnou deklaraci lidských práv do ústavy a po dobu, po kterou by to bylo nutné, by na dodržování práv dohlížel komisař OSN. Lasso odmítl tureckou myšlenku federace, protože by to znamenalo povinný přesun obyvatel, který by byl v rozporu s „osvícenými principy“ nynější doby (Tirman, 2000).

Reakce: Tureckokyperská politická reprezentace i turecká vláda označily tento návrh za nepřijatelný a jejího autora nařkly z filhelénství a překračování kompetencí oficiálního zprostředkovatele. Gallo Plaza Lasso v prosinci 1965 rezignoval na funkci zprostředkovatele (Hradečný, 2000, 98).

6.6 REZOLUCE VALNÉHO SHROMÁŽDĚNÍ OSN č. 219/1965

Tato rezoluce zdůrazňovala nezávislost, územní integritu a jednotu Kyperské republiky a vyzývala všechny státy k zastavení intervencí a vměšování se do vnitrokyperských záležitostí. Rezoluce byla schválena poměrem hlasů 47:5; 54 států se zdrželo hlasování. Proti hlasovaly kromě Turecka Spojené státy, Pákistán, Írán a Albánie (Hradečný, 2000, 98).

Reakce: Turecká vláda s rezolucí nesouhlasila, protože nesplňovala kritéria curyšsko-londýnských dohod (např. intervenční právo garančních mocností) a konstatovala, že tato rezoluce může sloužit pouze jako doporučení. Ankara tvrdila, že tento návrh je neuskutečnitelný, protože je v rozporu se spravedlností, právem a mezinárodními dohodami (Hradečný, 2000, 98).

6.7 DENKTAŞŮV PLÁN 1974

V roce 1974 předložil vůdce kyperských Turků Rauf Denктаş kyperským Řekům svůj vlastní plán na vytvoření bikomunální územní federace, v němž požadoval 34 % území ostrova pro kyperské Turky. Plán počítal s přestěhováním velkého počtu kyperských Řeků a Turků (Hradečný, 2000, 114-115).

Reakce: Jelikož byl tento plán příliš radikální, řecká strana jej hned odmítla (Hradečný, 2000, 114).

6.8 GÜNEŞŮV PLÁN 1974

Plán tureckého ministra zahraničí Güneşe tvořil alternativu k Denктаşovu plánu. Jednalo se o zřízení separátních kantonů v různých částech ostrova. Tureckých kantonů mělo být celkem

6 a taktéž by zabraly asi 1/3 rozlohy ostrova. Tento plán rovněž předpokládal přesun velkého množství kyperských Řeků a Turků (Hradečný, 2000, 114-115).

Reakce: V těchto letech bylo pro tureckou stranu nepředstavitelné řešení unitárního státu, silně prosazovali rozdělení Kypru (taksim). Turecká vláda dala Athénám a Nikósii ultimátum, že pokud do 24 hodin nepřistoupí na Güneşův plán, budou přerušena ženevská jednání. Řecká strana s tímto plánem nesouhlasila, a tak ženevská konference byla ukončena. Ztroskotání Günešova plánu dalo Turkům impuls pro zahájení druhé ofenzivy na Kypr (turecká invaze 1974), při níž bylo zabráno 36,3 % ostrova (Hradečný, 2000, 115).

6.9 RÁMCOVÁ DOHODA O SMĚRNICÍCH POSTUPU 1977

Výsledkem bilaterálních jednání mezi Makariem a Denktaşem z února 1977 byla rámcová dohoda o směrnících postupu dalších vnitrokyperských vyjednávání. Dokument stanovoval následující body: 1. Kypr se stane federální republikou. 2. Ústřední vláda bude zajišťovat jednotu země, ale zachová bikomunální charakter země. 3. Při územním rozdělení mezi oběma komunitami se bude přihlížet k hospodářské životnosti a k vlastnictví půdy. 4. Uplatnění „tří svobod“ (svobody pohybu, usazování a nabytí vlastnictví půdy po celé zemi) bude předmětem diskuse a při jejím posuzování bude brán zřetel na bikomunální charakter státu a na některé praktické obtíže, které z toho mohou vyplývat pro tureckou komunitu (Hradečný, 127-128).

Reakce: K uskutečnění těchto dohodnutých bodů nedošlo nejen kvůli náhlé smrti Makaria, ale zejména kvůli naprosto odlišným představám o podobě federace. Další kyperský prezident Spyros Kyprianu měl představu federace jako multiregionálního spolkového státu se silnou ústřední vládou, naopak Denktaş počítal s volnou federací dvou geograficky oddělených národních komunit se slabou a pouze formální ústřední mocí (Hradečný, 128).

6.10 NIMETZŮV PLÁN 1977

Nimetzův plán (formálně britsko-americko-kanadský projekt) byl pojmenován podle pracovníka ministerstva zahraničních věcí USA Matthewa Nimetze. Tento návrh předpokládal, že pokud budou kyperští Řekové souhlasit s tureckokyperským požadavkem na bizonální

federaci, dostane se jim odškodnění v podobě rozšíření jejich dosavadního území, částečné repatriace uprchlíků, stažení cizích jednotek a včlenění „tří svobod“ do nové ústavy (Hradečný, 2000, 128).

Reakce: Přestože byl tento plán dle Hradečného (2000, 128) vstřícný k oběma stranám, nebyl ani jednou z nich přijat. Řecká strana nebyla ochotna přistoupit na volnou federaci a turecká strana nechtěla ztratit nově nabytá území a navíc se obávala bezpečnosti na ostrově, pokud by musela odejít turecká vojska.

6.11 NÁVRH RÁMCOVÉ DOHODY – PÉREZ DE CUÉLLAR 1985

Generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuéllar předložil v lednu 1985 kyperským politikům další rámcovou dohodu. Opět se počítalo s tím, že se Kyperská republika stane federálním bizonálním státem, v němž by měly obě komunity rovnoprávné postavení v ústřední správě. Prezidentem měl být kyperský Řek, viceprezidentem kyperský Turek. Podíl kyperských Řeků a Turků ve federální vládě měl být 7:3. V předpokládaném federálním shromáždění by byl v Dolní komoře také poměr zastoupení 7:3 a v Horní komoře by byl počet příslušníků obou národních společenství stejný. Pro přijetí klíčových zákonů by bylo třeba separátní většiny v obou komorách. V tomto návrhu nebyl obsažen odchod tureckých ani jiných cizích vojsk z ostrova, ani nebyly přesně vymezeny hranice územních celků (Hradečný, 135-136). Pérez de Cuéllar navrhoval, aby mělo tureckokyperské území rozlohu minimálně 23 % a maximálně 30 % z celkové rozlohy ostrova. Do ústavy mělo být zahrnuto přímé propojení federální vlády a dvou provinčních vlád (Tirman, 2000).

Reakce: Prezident Kyprianu vnímal tento dokument pouze jako základnu pro další rozhovory, zatímco Denктаş jej chtěl okamžitě podepsat s tím, že nedořešené otázky budou diskutovány v dalších dílčích jednáních. Kyprianu byl za nepodepsání dohody mnoha řeckokyperskými politiky kritizován (nepodepsal zejména proto, že nebyl žádán odchod tureckých jednotek), ale řecký premiér Papandreu se postavil na jeho stranu (Hradečný, 2000, 135-136). Řeckokyperský ministr zahraničí Rolandis reakci prezidenta považoval za promarněnou šanci a v dopise, žádající svou rezignaci mu sdělil: „Jak jinak může být kyperský problém vyřešen – přáními, modlitbami nebo rezolucemi?“ (Tirman, 2000). Naopak Denктаşovo postavení v tureckokyperském prostředí posílilo a téhož roku prosadil uskutečnění referenda o ústavě TRNC a v nových volbách byl znovu zvolen prezidentem (Hradečný, 2000, 135-136).

6.12 PROTINÁVRH PREZIDENTA KYPRIANU 1986

V roce 1986 prezident Kyprianu s podporou Papandrea předložil protinávrh k předchozí rámcové dohodě. Chtěl svolat mezinárodní konferenci pod záštitou OSN, která by projednávala problematiku stažení tureckých jednotek z Kypru, odchodu tureckých kolonistů a vytvoření mezinárodních záruk bezpečnosti ostrova (Hradečný, 2000, 136).

Reakce: Kyprianův protinávrh byl pro tureckou stranu naprosto nepřijatelný (Hradečný, 2000, 136).

6.13 NOVÝ PLÁN OSN – BOUTROS GHÁLÍ 1992-1994

Další generální tajemník OSN Boutros Ghálí přišel s návrhem nazvaným Set of ideas, který obsahoval kompromis požadavků obou stran. Kypr měl být bikomunální a bizonální federací s jedinou suverenitou a mezinárodněprávní subjektivitou. Budoucí vztahy měly být budovány na principu politické rovnosti kyperských Řeků a Turků (Hradečný, 2000, 153) Počítáno bylo také s částečnou demilitarizací (Tirman, 2000).

Reakce: Kyperský prezident Vassilis se vyslovil pro, tureckokyperský vůdce Denктаş byl proti (Hradečný, 2000, 154). Ghálí se tedy rozhodl přijmout jiné stanovisko a vytvořil rámec dohod pro budování důvěry mezi oběma komunitami. I přestože v roce 1994 Ghálí sestavil druhou verzi plánu Set of Ideas, ani tato verze nebyla tureckokyperskou stranou přijata, protože dle Denктаše tato koncepce narušovala poměr sil na ostrově (plán mimo jiné zakazoval jakékoliv rozdělení ostrova) (Tirman, 2000).

6.14 ANNANŮV PLÁN

"Doufám, že si obyvatelé Kypru uvědomují, že na ně v sobotu čeká historické rozhodnutí - rozhodnutí, které buď umožní znovusjednocenému Kypru najít si své místo v Evropě a stát se součástí Evropské unie, nebo které zachová dlouho existující rozdělení. Doufám proto, že o tom budou přemýšlet opravdu usilovně." (Annan in BBC Czech, 2004).

Annanův plán reprezentoval komplexní soubor dohod, které byly pevně stanoveny v rámci vyjednávání mezi lety 1977 a 1979 a také ty, které byly popsány v rámci plánu Set of Ideas v roce 1992 (Hannay, 2006, 96). Annanův plán byl považován za dosavadní vyvrcholení aktivit OSN v kyperské otázce a byl také původně nejbliže k úspěchu (Thim, 2006).

Plán byl prezentován v roce 2002, poté byl ještě třikrát přepracováván a 31. března 2004 byla předložena finální verze. Původní Annanův plán z roku 2002 počítal s vytvořením jednotného kyperského státu podle švýcarského modelu, který by se skládal ze dvou dílčích „států“. Řeckokyperská část ostrova by měla činit 71,5 % plochy, tureckokyperská 28,5 %. Obě části by měly svůj parlament a celostátní zákonodárný sbor by se skládal ze sněmovny a senátu. Dolní komora by čítala dvě třetiny řeckých a jednu třetinu tureckých poslanců (podle poměru počtu obyvatel), v senátu by byl podíl obou stran 50:50. V čele sjednocené země by byla vláda, skládající se ze čtyř kyperských Řeků a dvou kyperských Turků. Jeden z členů by vždy po dobu deseti měsíců vykonával funkci prezidenta (na základě rotačního principu), zatímco další člen vlády z druhé komunity by byl viceprezidentem. Případné neshody by řešil nejvyšší soudní dvůr, v němž by byli zastoupeni 3 řeckokyperští, 3 tureckokyperští a 3 zahraniční soudci (Právo, 2004).

Annanův plán počítal s rozsáhlou demilitarizací Kypru. Počet tureckých vojáků na severu by se měl po určité době snížit z 30 000 na 6 000. Řecká armáda by mohla mít na Kypru svých 4 000 vojáků (Právo, 2004). Součástí Annanova plánu byla i změna názvu státu (Spojená kyperská republika) a také změna vlajky (Zpravodaj střediska vexilologických informací, 2004).

Obr. č. 5: Návrh nové vlajky sjednoceného Kypru.

Zdroj: Zpravodaj střediska vexilologických informací (2004).

Reakce: Řeckokyperští politici vedli kampaň proti tomuto plánu, tureckokyperští politici zase nabádali své občany, aby se vyslovili pro. Výsledek referenda byl takový, že 76 % kyperských Řeků hlasovalo proti a 65 % kyperských Turků hlasovalo pro (Kiniklioglu, 2009). Kyperští Řekové zdůvodňovali negativní postoj k plánu OSN tak, že jim nedává dostatečné bezpečnostní záruky. Plán totiž počítal s přítomností tureckých vojáků, byť v nižším počtu, i v následujících letech. Kromě toho řecká strana pochybovala o možnosti domáhat se práva na návrat do svých původních domovů na severu, odkud byli po roce 1974 vyhnáni (Zbožínek, 2004). Autor spekuluje i nad ekonomickými důvody nepřijetí plánu, protože náklady na pozvednutí ekonomiky v severní oblasti by z velké části nesli kyperští Řekové.

Reportáž BBC Czech (2004) uvádí příklady důvodů, proč kyperští Řekové hlasovali proti:

„Jak jsem hlasoval? Ne. Protože Annanův plán nemůže fungovat a vytvořil by víc problémů, než by jich mohl vyřešit a to jak pro Kypr, tak pro Evropskou unii.“

„V tuto chvíli jsou Turci a turecká armáda na opačné straně ostrova. S řešením, které je nám nabízeno, by ale získali přístup i do této části ostrova. My bychom upřednostňovali řešení, které by ostrov demilitarizovalo. Nechceme přítomnost řeckých nebo tureckých vojáků, ale řešení, které poskytne lidem největší bezpečnost. Ta ale nemůže být garantována přítomností cizí armády na Kypru.“

„Hlasuji proti, protože nechci nést břímě lidských práv, které evropští politici, jak se zdá, naprosto nechápou. Chci jim ukázat správnou cestu tím, že se vzdám svého půl milionu dolarů v podobě majetku ležícího v oblasti Morphou.“

„Je to rasistický plán. Rozlišuje mezi kyperskými Řeky a Turky a určuje, kolik jich kde může žít. To nemůžeme akceptovat. Vstupujeme do Evropské unie a chceme, aby v naší zemi byla uplatňována evropská legislativa včetně lidských práv.“

Další příklad názoru v článku Filipa (2006) Na sever nikdy nepojedu:

„Teď se chtějí s námi spojit, ale jen proto, že cítí prachy. Annanův plán nám nenabízel nic dobrého, naopak zvýhodňoval Turky,“ rozčiluje se kyperský Řek Christos. Je mu 25 let, boje nezažil. Vypráví ale o strádání svého otce, který strávil tři měsíce v tureckém zajetí. „Na sever

nikdy nepojedu. Nehodlám ukazovat pas, abych mohl vidět kus své země,“ dodává s řeckou hrdostí.

6.15 KOMPARACE STRATEGIÍ ŘEŠENÍ

Mezi hlavní body neshod dle výše uvedených plánů patřily problémy státoprávního uspořádání, kompenzace, demilitarizace ostrova, repatriace uprchlíků, majetkového vyrovnání a obecně ekonomické a politické důvody.

Státoprávní uspořádání: Mezi návrhy, které prosazovaly Kypr jakožto unitární stát řadíme Lassův plán a Annanův plán. Většina plánů dávala přednost federativnímu uspořádání. V případě federativního uspořádání bylo navrhováno více variant. Bizonální a bikomunální federaci navrhovaly plány Gháliho, Cuéllara, Nimetze, Denktase i Güneše. Ghálí i Cuéllar upřednostňovali federativní stát s jedinou suverenitou a mezinárodně-právní subjektivitou. Podle Nimetze by se v případě federativního uspořádání dostalo kyperským Řekům odškodnění v podobě rozšíření jejich území. Güneš navrhoval vytvoření separátních tureckých kantonů, což by zahrnovalo přesun velkého množství obyvatel. Také Denктаşův plán zahrnoval přesun obyvatel. Nejvíce odlišný od všech ostatních návrhů byl Achesonův plán, který počítal se zánikem Kyperské republiky a postoupení ostrova Řecku za předpokladu, že by zde fungovaly taktéž turecké kantony.

Demilitarizace ostrova: Demilitarizace ostrova byla vždy stěžejním požadavkem řeckokyperské strany. Úplnou demilitarizaci navrhovaly plány Lassův, Achesonův a Kyprianův. S rozsáhlou demilitarizací počítal Annanův plán. Se stažením cizích vojsk rozhodně nepočítaly plány Denктаše a Güneše a právě na otázce demilitarizace zkrachoval Cuéllarův plán. Ke stažení vojsk a nevměšování se do kyperského konfliktu nabádaly Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 186/1964 a č. 219/1965

Kompenzace: V řadě návrhů byly zahrnuty kompenzace pro některou z komunit, pokud by měl stát federativní uspořádání, většinou se jednalo o územní kompenzace (nejvýraznější v Nimetzově plánu). Achesonův plán zase počítal s rozsáhlými kompenzacemi pro tureckokyperskou stranu – náležel by jim ostrov Kastelorizo, měli by na ostrově 2 kantony a vojenskou základnu a v případě odchodu do Turecka by byli finančně odškodněni. V případě unitárního státu byla kyperským Turkům zaručována menšinová práva (Lasso).

Repatriace uprchlíků: Částečnou repatriaci uprchlíků a s tím spojené majetkové vyrovnání navrhoval Nimetzův plán, návrat uprchlíků stanovoval i Annanův plán (ale v kvótách, což se kyperským Řekům nelíbilo). Kyprianův návrh požadoval přímo odchod tureckých kolonistů a navrácení majetku kyperským Řekům.

Ekonomické důvody nepřijetí plánu byly nejzřetelnější v případě Annanova plánu, kdy se obyvatelé řecké části obávali, že sjednocením ostrova by se snížila jejich životní úroveň. Do této komparativní části nebyly zařazeny Radclifův a Macmillanův plán, neboť tyto plány byly specifické (a tudíž úplně jinak stavěné) proto, že byly navrhovány v době britské nadvlády, tím pádem se zabývaly zejména postavením Kypru vzhledem k Velké Británii.

7 VLIV KYPERSKÉHO KONFLIKTU NA MEZINÁRODNÍ POLITIKU

Podle serveru Euroskop (2009) spory mezi Řeckem a Tureckem komplikují bezpečnostní spolupráci EU a NATO v Afghánistánu, protože jednotky obou organizací zde kooperují. Dle vyjádření šéfa NATO Anderse Fogha Rasmussena je právě kyperský konflikt příčinou možného zpomalování bezpečnostního vývoje v Afghánistánu a podle nějž by nedostatek bezpečnostních dohod mohl ohrozit zaměstnance v terénu. Řecký premiér Karamanlis prohlásil, že Řecko podporuje užší vztahy NATO-EU. Pokud však NATO chce úzce spolupracovat s EU, pak to znamená se všemi jejími členy (ČTK in Euroskop, 2009). Kiniklioglu (2009) dodává, že nezdár při řešení kyperské otázky dostává už tak skřípající bezpečnostní spolupráci mezi EU a NATO do patové situace. Stále nevyřešený kyperský problém by mohl mít dopad na bezpečnostní situaci v oblastech, kde mají USA a EU zásadní zájmy (oblast východního Středomoří, Balkánu a Černomoří). Autor dále zdůrazňuje potřebu investic času a energie NATO do vyjednávání kyperské otázky pod záštitou OSN, protože ani Spojené státy, ani Evropská unie si nemohou dovolit další krach na Kypru.

Šéf NATO Rasmussen také uvedl, že spory v otázce mocenského a majetkového uspořádání mezi Řeckem a Tureckem komplikují mise NATO proti somálským pirátům v Africe (Čtk in Euroskop, 2009).

Dalším problémem je blokování tureckých přístupových jednání s EU Kyprem. Kyperský ministr zahraničních věcí Markos Kyprianu pro BBC řekl, že Kypr bude pokračovat v blokování tureckých přístupových jednání s EU do té doby, než se přestane Ankara chovat jako „surovec ze sousedství“ a přestane Nikósii zabraňovat v jejich pokusech těžit kyperské nerostné bohatství. Jak Kyprianu upřesnil: „Není možné otevírat energetickou kapitolu, když se Turecko snaží bránit Kypru, jednomu z členských států EU, ve využívání energetických zásob.“ Právě energetika je jednou z oblastí, která spadá do přístupových vyjednávacích kapitol. Kyprianu dále zdůraznil, že pokud se bude Turecko chovat jako moderní stát 21. století, který přijme nezbytná opatření, poté Kypr nebude mít žádné námitky jeho vstupu do EU (Euractiv, 2009).

Dle serveru Euractiv (2009) se energetický spor mezi Kyprem a Tureckem rozhořel ve chvíli, kdy se kyperská vláda rozhodla prozkoumat zásoby ropy na jihovýchodním pobřeží a Turecko reagovalo hrozbou, že bude přirozeně bránit svá práva a zájmy v širší pobřežní oblasti. Kyprianu však upozornil, že Turecko nemá žádná práva na ropu těženou v jihovýchodní části Kypru. Kypr proti postupu Turecka protestoval na půdě EU i OSN a to zejména kvůli

provokacím ze strany tureckých námořních plavidel, která se údajně pokoušela bránit těžbě ropy. Dle kyperského diplomata Nicholase Emilia hraje dialog mezi EU a Tureckem klíčovou roli ve sjednocení Kypru (Euractiv, 2009). Neshody mezi Kyprem a Tureckem popisuje také Weiss (2009, 8-9), který taktéž zdůrazňuje, že nejpálčivějším problémem shody mezi EU a NATO je kyperský konflikt. Autor tvrdí, že i když budoucnost severního Kypru ani s EU, ani s NATO přímo nesouvisí, Kypr i Turecko využívají svá členství v organizacích jako zbraň proti tomu druhému (příčemž Kypr má jako člen EU lepší pozici). Turecko neuznává Kyperskou republiku a nechce do svých přístavů vpouštět lodě plující pod kyperskou vlajkou.

Turecko odmítá, aby se Kypr účastnil jednání EU-NATO, jelikož není členem aliančního programu Partnerství pro mír (jedna z podmínek Berlín Plus³⁸). Kvůli tomu nejsou příliš umožněna zasedání ministrů zahraničních věcí členských států EU a NATO a jsou zablokována jednání o rozšíření spolupráce nad rámec dohod Berlín Plus. Přitom pro efektivnost spolupráce mezi EU a NATO by to bylo potřeba (např. otázky terorismu, strategií do budoucna apod.). Pro celkovou efektivitu (a snížení nákladů) by bylo lepší, aby EU a NATO úzce spolupracovaly při vykonávání misí, tudíž by bylo zbytečné vytvářet dvě paralelní struktury, když stačí jedna, kterou by organizace sdílely. I když je spolupráce EU a NATO uspokojivá, v otázkách na politické a strategické úrovni je zmrazena kyperským konfliktem (Weiss, 2009, 9).

Komisař pro rozšiřování EU Štefan Füle při návštěvě Ankary potvrdil souhlas Evropské komise se vstupem Turecka do EU, ale apeloval na normalizování vztahů Turecka s Kyprem. Turecký ministr zahraničních věcí Davutoğlu namítl, že by přístupové rozhovory Turecka s EU neměly být narušeny politickými problémy, které nemají s přístupovým procesem žádnou přímou souvislost. Turecký ministr pro evropské záležitosti Egemen Bağış prohlásil, že pokud kyperská otázka nepředstavovala překážku pro vstup samotného Kypru do EU, neměla by to být překážka ani v případě Turecka (Euractiv, 2010).

³⁸Berlín Plus – 17. března 2003 se EU a NATO dohodly na balíčku klíčových dokumentů. Dohoda Berlín Plus obsahuje 4 základní body: zajištění přístupu k operačnímu plánování NATO pro EU; poskytnutí schopností a společných prostředků NATO pro EU; zajištění alternativy evropského velení NATO pro operace vedené EU včetně nominace evropského zástupce do funkce zástupce vrchního velitele spojeneckých sil NATO v Evropě a přizpůsobení systému plánování obrany NATO na vyčlenění ozbrojených sil Aliance pro operace EU. Výraz Berlín Plus odkazuje na skutečnost, že v roce 1996 se v Berlíně konalo zasedání, na kterém se ministři zahraničních věcí členských států NATO dohodli na programu Evropské bezpečnostní a obranné identity a na uvolnění prostředků Aliance. Spolupráce EU a NATO se datuje od roku 2001 (Lindley-French, 2003).

8 VÝHLEDY DO BUDOUCNA

Dle Davida Hannaye (2006) jsou už OSN a ostatní státy unavené a odrazené kyperský problém řešit po tolika letech tvrdé diplomatické práce, která doposud neměla příliš velké výsledky, obzvláště po debaklu Annanova plánu. Kiniklioglu (2009) dodává: „*Není divu, že mezinárodní společenství je už řešením této otázky unavené. Vždyť kyperský konflikt se táhne už od roku 1974 a po celou dobu vyčerpával generální tajemníky OSN a všemožné zvláštní zástupce a způsoboval pády vlád jak v Řecku, tak na Kypru*“. Zpráva Mezinárodní krizové skupiny (ICG) říká, že kyperští Řekové, kteří v roce 2004 odmítli v referendu plán OSN na znovusjednocení, mají v případě rozdělení ostrova mnohem více co ztratit a to i přesto, že jsou v části ostrova, která je členem EU. Tato ztráta by se dle ICG projevila neomezenou přítomností tureckých vojáků na ostrově a snížením pravděpodobnosti na navrácení nebo odškodnění za zabrané pozemky. Zřejmě by se narušily vztahy EU a Turecka, možná by se stáhly mírové jednotky OSN a zvýšilo by se riziko, že některé země uznají nezávislost kyperských Turků (Euractiv, 2009).

V TRNC byl v dubnu 2010 zvolen nový prezident, dosavadní premiér Derviş Eroglu, který je považován za nacionalistu a ke kyperské otázce zaujímá postoj rozdělení na dva státy, tudíž sjednocení ostrova nebude zřejmě v příštích letech na programu, ale řeckokyperská strana rozdělení na dva suverénní státy kategoricky odmítá (Týden.cz, 2010). Zpráva ICG dále zdůrazňuje, že kyperským Turkům by rozdělení přineslo ještě větší finanční závislost na Turecku a zřejmě by došlo k obnovení přílivu chudších a méně vzdělaných přistěhovalců. Mohlo by dojít také k odlivu původních obyvatel do Istanbulu, Evropy a řecké části Kypru (Euractiv, 2009).

Dle Urbišové (2011) zvítězil Eroglu ve volbách před předchozím prezidentem Talatem proto, že Talat podle kyperských Turků vycházel kyperským Řekům při jednáních o znovusjednocení příliš vstříc. Tyto prezidentské volby tedy byly považovány za pomyslné „referendum“ o budoucnosti Kypru, protože každý z kandidátů představoval opačný pohled na kyperskou otázku (Talat – znovusjednocení, Eroglu – rozdělení). Je tedy zřejmé, že tureckokyperská politická reprezentace bude opět prosazovat rozdělení ostrova.

Dle zprávy eurokomisaře pro rozšiřování EU a politiku sousedství Štefana Füleho (2010), Evropská komise plně podporuje sjednocení Kypru, ale k tomu je třeba soustavné podpory z turecké strany. Füle pokračuje, že turecká vláda si je plně vědoma, že řešení kyperské otázky posune vlastní proces přistoupení Turecka, tudíž je podpora urovnání z mnoha důvodů ve vlastním zájmu Turecka. Autor dodává, že sjednocený Kypr je především v zájmu všech

Kypřanů. Evropská komise plně podporuje obchod přes demarkační linii a financuje program pomoci na podporu tureckého společenství na Kypru, jehož cílem je zmírnění hospodářských rozdílů na Kypru před sjednocením a pomoc kyperským Turkům v plnění norem EU, dále jsou ze strany Evropské komise podporována opatření na posílení důvěry (vysoce ceněná práce Výboru pro pohřešované osoby, budování dalších přechodů demarkační linie a odminování). V roce 2012 bude Kypr předsedat Evropské unii.

Generální tajemník OSN Pan Ki-mun apeloval na obě strany kyperského konfliktu, aby zintenzivnily vyjednávání, tudíž v tomto roce probíhají setkání prezidentů Christofiase a Eroglu a jejich vyjednaváčů každý týden. Pan Ki-mun zatím považuje jednání za úspěšná i přes stále trvající nechuť k ústupkům (Urbišová, 2011).

ZÁVĚR

Po detailním prostudování pozadí kyperského konfliktu jsem došla k závěru, že kyperská otázka je opravdu téměř neřešitelná. Když si představím, kolik diplomatického úsilí jí za ta léta bylo věnováno a stále ještě nebyl nalezen kompromis vhodný pro obě strany, jsem trochu skeptická k budoucímu vývoji na Kypru. V mnoha případech už byla vyjednávání téměř úspěšná, ale v Kypřanech je prostě stále zakořeněná minulost, která nejde smazat, protože na Kypru stále žijí lidé, kterým turecká invaze vzala domovy. Řecká povaha je příliš hrdá na to, aby si od Turků nechala diktovat podmínky. V tom možná tkví celé jádro problému. Další postřeh, který jsem zaznamenala je, že kyperští Řekové musejí mít nad kyperskými Turky vždy „trochu navrch“. I když Evropská unie i OSN silně apelují na co nejrychlejší vyřešení kvůli vstupu Turecka do EU, myslím si, že konečné řešení otázky (sjednocení či rozdělení) bude nalezeno až za několik generací, které už nebudou tolik ovlivněné minulostí.

Co mi přišlo při studování literatury k tomuto problému zajímavé, byl pohled různých autorů na kyperský problém. V mnoha případech jsem se nevyhnula jednostrannému vidění situace (ze strany řeckých a tureckých autorů) a z většiny zahraničních autorů jsem měla pocit, že více sympatizují s řeckými Kypřany a pro zajištění objektivity, občas zahrnou i nějakou hrozivou událost z řecké strany, která byla provedena tureckým Kypřanům. Právě dodržení oné objektivity bylo v tomto případě docela těžké. Ale jako v mnoha jiných konfliktech i zde platí, že každá mince má dvě strany. I když v případě kyperského problému nese z historického hlediska možná určitý podíl odpovědnosti i britská strana, dřívější kolonizátor Kypru.

Dále jsem při psaní této práce zjistila, že povědomí o kyperském problému je obecně mezi Čechy docela nízké, hodně lidí považuje Kypr za řecký ostrov a nemají ponětí o tom, že je Kypr rozdělen demilitarizovanou zónou a že na severu existuje nějaká Severokyperská turecká republika.

I když jsem se v mnoha pramenech setkala s informacemi, že kyperští Řekové a Turci vedle sebe dokázali po staletí žít v míru, nejsem si jistá, zda to po všech těch nešťastných událostech, které následovaly, bude úplně možné. Přesto zastávám názor, že sjednocení ostrova by bylo lepším řešením, než jeho rozdělení.

Na závěr bych chtěla uvést několik přirovnání, která, aniž bych chtěla celý problém zlehčovat, mi přišla velice příhodná. Yannis Papadakis, profesor na kyperské univerzitě, říká, že obě kyperské komunity trpí jakýmsi „etnickým autismem“. Papadakis: *„Autisté jsou lidé, kteří*

nedokážou komunikovat se svým okolím a nevnímají, co se odehrává mimo ně samotné. A situace na Kypru je podle mě taková, že obě strany jsou natolik ponořeny do svých vlastních pocitů a sebelítosti, že nikdy pořádně nenaslouchali té druhé straně a jejím bolestem a trápením. Pokud například někdo na jedné straně použije slovo 'pohřešovaný', má tím bezprostředně na mysli jen své vlastní lidi a ani ho nenapadne, že také druhá strana má své pohřešované."

Dále jsem se setkala s názorem, že v případě kyperské otázky vítězí emoce nad racionalitou a že rozplétání klubka všech vin a křivd se podobá hádance o slepici a vejci, tudíž je jediným řešením kyperského problému zapomenout na minulost.

SUMMARY

After a detailed study of the Cyprus conflict background I came to the conclusion, that the Cyprus question is really hardly soluble. With regard to the long-standing diplomatic efforts running from the past up to the present I am sceptical a bit about the future development in Cyprus. Convenient solution have not been found yet. Several times the negotiations were almost successful, but the Cypriots are deeply rooted which can not be simply erased, because the Turkish invasion took homes of many people who still live in Cyprus. The Greek nature is too proud to let the Turks to dictate them the conditions. I think this is the core problem. Another observation which I noticed is that the Greeks must predominate a little over the Turks. Despite the appeals from the UN and the European Union to find the solution as soon as possible (also because of Turkey accession to the EU), my personal opinion is that the final solution (unification or division) will be reached in several generations time, because these future generations will not be burdened by the past so much.

It was very interesting to read about the Cyprus questions from different points of view. In many cases the authors have only one-sided view (I mean some Greek and Turkish authors). I have a feeling that most of foreign authors sympathize more with the Greek Cypriots and sometimes they mention some threatening event from the Greek side to the Turkish Cypriots to ensure the objectivity. It is really difficult also for me to keep the objectivity in this case, but the saying that every coin has two sides is really valid here (as well as with other conflict around the world). In addition here we can say, that this conflict has also the third side – Great Britain, the past colonizer of Cyprus.

Furthermore I discovered, that the awareness about the Cyprus question is generally quite low among Czech people. A lot of people consider Cyprus as a Greek island and they do not know, that the island is divided into two parts by the demilitarized zone and that the internationally unrecognized Turkish republic of northern Cyprus exists on the north.

Although I read about a peaceful coexistence between the Greek and the Turkish Cypriots in the past, I am not sure if this will be possible after all unfortunate turn of events. Nevertheless my opinion is that the unification of the island is better solution for all Cypriots than division.

Finally, without playing down the situation in Cyprus, I would like to mention some parables which I found quite apposite. Yannis Papadakis, the professor at the University of Cyprus says, that both Cypriot communities suffer from „ethnic autism“. Papadakis: „*Autistic*

people are people, who are unable to communicate with their surroundings and they do not perceive what is happening around them. And that is the situation in Cyprus. Both sides are immersed in their own feelings and self-pity so much that they have never listened to the other side and to their suffering. When one side uses the word „missing person“, it means only missing persons from their own community and they even can not think, that the second side has their missing persons too“.

I also met with the idea that in case of the Cyprus question the emotions wins over the rationality and that we can compare the untangling of ball of guilty with the riddle about the hen and the egg. So the only one solution is to forget the past.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

AKRITAS, John. *Hellenic Antidote* [online]. 18 July 2009 [cit. 2011-04-18]. The Acheson plan for the partition of Cyprus. Dostupné z WWW: <<http://hellenicantidote.blogspot.com/2009/07/acheson-plan-for-partition-of-cyprus.html>>.

BBCzech.com [online]. cca 2004 [cit. 2011-04-22]. Kypr zůstává rozdělený. Dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/indepth/story/2004/05/printable/040501_omnibus_cyprus.shtml>.

BELL-FIALKOFF, Andrew. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha : Práh, 2003. 327 s.

BERTRAND, Gilles. Greek-Turkish relations: from cold war to rapprochement. *EU-Turkish Relations Dossier*. 2003, 5, s. 1-3.

BUREŠ, Jaroslav. Řecko-turecké oteplování. *Mezinárodní politika*. 2000, 4, s. 16-19.

Central Intelligence Agency [online]. c2007-2010 [cit. 2011-03-08]. The World Factbook. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cy.html>>.

Cyprusflag.net [online]. 2007-2010 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://cyprusflag.net/>>.

ČTK. Nový prezident Severu chce na Kypru dva státy. *Týden.cz* [online]. 19.4.2010, [cit. 2011-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/novy-prezident-severu-chce-na-kypru-dva-staty_165984.html>.

DRŠKA, Václav, et al. *Encyklopedie osobností Evropy*. Praha: Nakladatelský dům OP Praha, 1993. 711 s.

DUNDAS, Guy. Cyprus from 1960 to EU Accession: the Case for Non-Territorial Autonomy. *Australian Journal of Politics and History*. 2004, 1, s. 86-94.

ELLIS, Robert. The scandalous history of Cyprus. *Guardian.co.uk* [online]. 3 March 2010, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/mar/03/cyprus-turkey-eu-uk>>.

ENOTIADES, Christis. Can the Cyprus problem be Resolved? *Ankara bar review*. 2010, 1, s. 33-34.

EurActiv.cz [online]. 2004-2011 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/>>.

Euroskop [online]. 2005-2011 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/>>.

FILIP, Martin. Nikdy nepojedu na sever. *CS Magazin* [online]. Prosinec 2006, k, [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2006121022>>.

FÜLE, Štefan. *Europa : Portál Evropské unie* [online]. 2010 [cit. 2011-05-01]. EU pro všechny občany Kypru. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/docs/articles/10-10-06_cyprus_cs.pdf>.

GÖKTEPE, Cihat . The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey's Foreign Relations. *Middle Eastern Studies*. May 2005, no. 3, s. 431-444.

Government Web Portal [online]. c2006 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/dmlcitizen_en/dmlcitizen_en?OpenDocument>.

HANNAY, David. Cyprus: Lessons from the Debacle of 2004 and the Way Ahead. *The Round Table*. 2006, No. 383, s. 95-100.

HITCHENS, Christopher. *Hostage to History : Cyprus from the Ottomans to Kissinger* . London : Verso, 1997. 169 s.

HRADEČNÝ, Pavel, et al. *Dějiny Řecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 768 s.

HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: Nepřátelé nebo spojenci?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 226 s.

HUF, Hans-Christian. *Vzestup a pád mocných říší*. Frýdek-Místek : Alpress, 2008. 285 s.

International Monetary Fund [online]. 2011 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.imf.org/external/index.htm>>.

JÁČ, Ivan. *Hospodářská geografie Evropské unie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 266 s.

Kartografie Praha. *Lexikon zemí světa*. Praha : Kartografie, 2005. 223 s.

KINIKLIOGLU, Suat. Ted' nebo nikdy na Kypru. *Project Syndicate* [online]. 2009-09-09, [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/kiniklioglu1/Czech>>.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1994. 855 s.

Kolektiv autorů. *Universum*. 10 svazků. Praha: Odeon, 2000.

KNIPPERS BLACK, Jan. Chipping Away the Invisible Wall Across Cyprus. *USA Today*. January 2001, k, s. 22-23.

KOŠTÁL, Vratislav. Prokletí Afroditina ostrova. *Mezinárodní politika*. 2004, 3, s. 17-21.

Kypr se má do 1. května sjednotit. *Právo* [online]. 13. února 2004, k, [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/25674-kypr-se-ma-do-1-kvetna-sjednotit.html>>.

- Kypr: Základní fakta*. [s.l.] : Tisková a informační kancelář Kyperské republiky, 2008. 20 s.
- LINDLEY-FRENCH, Julian. Vzahy, které zavazují. *NATO review* [online]. 2003, [cit. 2011-04-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/czech/art2.html>>.
- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. ? [cit. 2011-03-08]. Státy a území. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kypr/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html>.
- Official Website of the Embassy of the Republic of Cyprus in Washington D.C.* [online]. c2011 [cit. 2011-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cyprusembassy.net/home/>>.
- OĞUZLU, Tarik. Turkey and the Cyprus dispute: Pitfalls and Opportunities. *Ankara bar review* . 2010, 1, s. 73-82.
- PAPADAKIS, Yiannis. Narrative, Memory and History Education in Divided Cyprus. *History and Memory*. 2008, 2, s. 128-144.
- PIKNEROVÁ, Linda. Kvazistáty v současné mezinárodní politice. *Mezinárodní politika*. 2009, 8, s. 38-39.
- PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. Praha: Libri, 2006. 191 s.
- Public Relations Department of the Ministry of Foreign Affairs of TRNC* [online]. 2009 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.trncinfo.com/tanitma/en/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=220&ssid=342115225>>.
- PUPTI, Eleni. *Ústavní a politický systém Kyperské republiky*. Praha : Academia, 1973. 150 s.
- SIEGL, Erik. Kyperský problém a rozšiřování Evropské unie. *Mezinárodní politika*. 2002, 2, s. 11-12.
- SOULEIMANOV, Emil. Turecko, země na pomezí dvou světů, geopolitické postavení Turecka. *Asociace mezinárodních otázek* [online]. 2002, k, [cit. 2011-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/turecko-zeme-na-pomezi-dvou-svetu-geopoliticke-postaveni-turecka.html>>.
- Statistical service of the Republic of Cyprus* [online]. c2003-2011 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_en/index_en>.
- ŠEVČÍK, Ladislav . *Historie lidstva* [online]. c2008-2009 [cit. 2011-05-02]. Byzantská říše. Dostupné z WWW: <<http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/0407-rany-stredovek-byzantska-rise.php>>.
- THIM, Michal. Kypr, Turecko a EU. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 13.12. 2006, k, [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/kypr-turecko-a-eu.html>>.
- TIRMAN, John. *The Cyprus Conflict : An educational web site* [online]. 1999-2000 [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cyprus-conflict.net/>>.

TRNC Public Information Office [online]. 06 May 2010 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.trncinfo.com/tanitmadairesi/index.htm>>.

TRNC State Planning Organisation [online]. 24.8.2001 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.devplan.org/Frame-eng.html>>.

UNFICYP [online]. c2011 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z WWW: <http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1>.

URBIŠOVÁ, Julie. Řecká a turecká diplomacie zintenzivní jednání o sjednocení Kypru. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 10.2.2011, [cit. 2011-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/849507>.

URBIŠOVÁ, Julie. Turecká část Kypru má nového prezidenta. *Zpravy.rozhlas.cz* [online]. 19.4.2010, [cit. 2011-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/721718>.

WEISS, Tomáš. NATO a Evropská unie: dva kohouti na jednom smetišti?. *Mezinárodní politika*. 2009, 3, s. 8-9.

ZBOŽÍNEK, Jaroslav. Kypr má po 30 letech šanci na sjednocení. *Právo* [online]. 24. dubna 2004, [cit. 2011-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/30526-kypr-ma-po-30-letech-sanci-na-sjednoceni.html>>.

